

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФАКУЛТЕТ ИНЖЕЊЕРСКИХ НАУКА

Срђан Д. Адамовић

**Анализа кључних параметара структуре прихода и расхода –
Пример предузећа у региону Крагујевца**

мастер рад

Крагујевац, јун 2012. године

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФАКУЛТЕТ ИНЖЕЊЕРСКИХ НАУКА



НАЗИВ СТУДИЈСКОГ ПРОГРАМА: Инжењерски менаџмент

НИВО СТУДИЈА: Мастер академске студије

ПРЕДМЕТ: Инжењерска економија

БРОЈ ИНДЕКСА: 624/2011

Срђан Адамовић

**Анализа кључних параметара структуре прихода и расхода –
Пример предузећа у региону Крагујевца**

мастер рад

Комисија за преглед и одбрану: 1. Др Рајко Чукић – ментор 2. 3.	Датум одбране: _____ Оцена: _____
--	--

У оквиру мастер рада кандидат треба да анализом кључних параметара структуре расхода и прихода дође до одређених одговора, као и закључака у смислу побољшања рада предузећа у региону Крагујевца. На почетку рада су уводна објашњења о форми узимања и представљања података. Као пример узета су по 3 предузећа из следећих делатности: узгој и продаја живине, грађевинарством и трговином прехранбених производа. Главни приходи и расходи долазе из делатности којом се баве и као такви обавезно учествују са преко 50%. Представљена је структура прихода и расхода, дато је објашњење и анализа главних чинилаца СРП-а, као и предлог побољшања структуре СРП-а. Споразум о слободној трговини и Б2Ц су једни од начина и могућности за побољшање пословања. За побољшање пословања предузећа потребно је: повећавати приходе, смањити расходе, побољшати структурализацију позицију прихода и расхода, као и да адекватном анализом дају одговоре на бројна питања о СРП-у.

Препоручена литература:

- 1 Драган Вукмировић. : Истраживање *структуре расхода и прихода пословања правних лица и предузетника (СРП)* ,Републички завод за статистику Србије, Београд 2012
- 2 Агенција за привредне регисте, : *Информатор о раду агенције за привредне регисте* , Агенција за привредне регисте Република Србија, Београд 2010
- 3 Philip H. Mitchell , : *Discovery-Based Retail*, Bascom Hill Publishing Group , 2008

Крагујевац, јун 2012

ментор:

Др Рајко Чукић

Резиме: Циљ рада је да прикаже приходе и расходе предузећа у Крагујевцу, као и њихову структуру и на крају анализу добијених података. Материјали су коришћени из образаца Републичког завода за статистику Србије, који су обрађени и изанализирани. Утврђени су одређени парадокси у смислу предузећа која приходују, а регистрована су као удружења, што их аутоматски ослобађа од пореза и пријаве прихода. Закључујемо да предузећа теже: повећавањем прихода, смањивањем расхода, побољшањем структурализације позиција прихода и расхода, као и да адекватном анализом дају одговоре на бројна питања о СРП-у.

Кључне речи: анализа, приходи, расходи, структура, Крагујевац

Abstract: The aim is to present the revenues and expenditures the company in Kragujevac, as well as their structure, and finally data analysis. Materials used in the forms of the Statistical Office of Serbia, which are processed and analysis. Identified some paradoxes in terms of companies that raise revenue, and are registered as associations, which are automatically exempt from income tax and registration. We conclude that firms tend to: increase revenues, reduce expenses, improve the positions structuralization of income and expenditure, and to provide an adequate analysis of the answers to many questions about SRP.

Keywords: analysis, revenues, expenditures, structure, Kragujevac

САДРЖАЈ

НАСЛОВНА	1
О раду	3
Резиме	4
САДРЖАЈ	5
1. УВОД	7
1.1. Циљ и предмет анализе	7
1.2. Истраживање Структуре расхода и прихода правних лица и предузетника	8
1.3. Извори података	8
2. ПРИСТУП ПОДАЦИМА	9
2.1. Приступ извештајној јединици	10
3. ВРСТЕ ОБРАЗАЦА	11
3.1 СРП 1 – Структуре пословних прихода и расхода привредних друштава, других правних лица и предузетника	11
3.1.1 Табела 1 – Приходи од продаје производа и трговачке робе по групама производа, залихе	12
3.1.2. Табела 2 – Приходи од продаје производних и непроизводних услуга; субвенције и донације	15
3.1.3. Табела 3 – Трошкови и залихе сировина, репродукционог и осталог материјала	16
3.1.4. Табела 4 – Трошкови производних и непроизводних услуга	17
3.1.5. Табела 5 – Накнаде трошкова запосленима на службеном путу	18
3.2. СРП 2 – Структуре тржишних прихода и текућих трошкова корисника буџетских средстава	19
3.3. Образац СРП 12 – Контролник	22
3.4. Главне стране обрасца СРП-а	24
4. ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ ЗА ПОЈЕДИНЕ ДЕЛАТНОСТИ, ПРОИЗВОДЕ И УСЛУГЕ	31
4.1. Услуге закупа	31
4.2. Помоћне услуге у пољопривреди	32
4.3. Угоститељска делатност	32
4.4. Приходи и расходи по основу коришћења објеката интелектуалне својине	33
4.5. Софтвер	34
4.6. Туристичке услуге	34
4.7. Парадокси у погледу регистрације појединих делатности	34
5. КОНТРОЛНЕ ПОЗИЦИЈЕ КОЈЕ МОРАЈУ БИТИ ПОПУЊЕНЕ	36
5.1. Обавезне контролне позиције обрасца	36
5.2. Контролне позиције за табеле 1 и 2	36
5.3. Контролне позиције за табеле 3 и 4	38
6. АНАЛИЗА КЉУЧНИХ ПАРАМЕТАРА СТРУКТУРЕ РАСХОДА И ПРИХОДА	39
6.1 Пример привредних друштава који се бави узгојом и продајом живине као	

претежном делатношћу	39
6.1.1. Анализа СРП-а	40
6.1.2 Сугестије, предлози побољшања структуре СРП-а	42
6.2. Пример привредних друштава који се бави грађевинарством као претежном делатношћу	42
6.2.1. Анализа СРП-а	43
6.2.2. Сугестије, предлози побољшања структуре СРП-а	44
6.3. Пример привредних друштава који се бави трговином прехранбених производа као претежном делатношћу	44
6.3.1. Табеларни приказ СРП-а	44
6.3.2. Анализа СРП-а	46
6.3.3. Сугестије, предлози побољшања структуре СРП-а	46
7. НАЧИНИ И МОГУЋНОСТИ ЗА ПОБОЉШАЊЕ ПОСЛОВАЊА	49
7.1. Споразум о слободној трговини	49
7.2. Б2Ц(Business to consumer)	50
8. ЗАКЉУЧАК	53
9. ЛИТЕРАТУРА	56

1. УВОД

1.1 Циљ и предмет анализе

Циљ анализе истраживања је прикупљање података неопходних за обрачун производних и техничких коефицијената који се користе за израду табела понуде и употребе (Supply and use tables). То је темељ за даљи развој инпут-аутпут статистика и унапређење система националних рачуна.



Анализом ће бити обухваћени сви институционални сектори и сектори делатности националне економије – привредна друштва, државни органи и институције, недобитне организације, финансијске институције и предузетници.

Предмет анализе јесте структура материјалних и нематеријалних трошкова и расхода пословања економских субјеката, њихових пословних прихода и других вредносних показатеља пословања на детаљном нивоу статистичке Класификације производа и услуга – CPA (Classification of Products by Activity). Извештајне јединице би требало да своје књиговодствене податке о приходима и расходима рекласификују и сумирају у категорије, тј. групе производа дате у обрасцу које су дефинисане према поменутој класификацији.

Анализом се прикупљају следећи подаци:

- Приходи од продаје производа – материјалних добара, укључујући и приходе од грађевинарства;

- Приходи од продаје трговачке робе – препродаја материјалних добара у истом облику у којем су прибављена;

- Стопа трговачке марже или остварена разлика у цени;
- Приходи од продаје производних и непроизводних услуга, укључујући и подуговарачке услуге обраде и дораде материјала, услуге посредовања у трговини, финансијске услуге, услуге које се односе на интелектуалну својину и др.;
- Стање залиха учинака – готових производа и недовршене производње на крају обрачунског периода;
- Стање залиха трговачке робе на крају обрачунског периода;
- Трошкови материјала – вредност утрошених материјалних инпута;
- Трошкови производних и непроизводних услуга, укључујући и расходе по основу коришћења предмета интелектуалне својине, финансијске оперативне расходе и услуге подуговарача у производњи материјалних добара и грађевинарству;
- Залихе материјала на крају обрачунског периода;
- Трошкови службених путовања запослених у земљи и иностранству.

1.2 Истраживање Структуре расхода и прихода правних лица и предузетника

Истраживање Структуре расхода и прихода правних лица и предузетника (СРП) представља пословно истраживање у оквиру пројекта ИПА 2011 „Директни грант за усклађивање статистичког система Републике Србије са Европским статистичким системом“, подржаног од стране ЕУ, а који обухвата Попис становништва, домаћинстава и станова, Попис пољопривреде и Систем националних рачуна. Компонента број 3 Пројекта, која је посвећена националним рачунима, има као постављен циљ спровођење тзв. инпут-аутпут истраживања којим ће бити обухваћени сви институционални сектори и сектори делатности српске економије – привредна друштва, државни органи и институције, недобитне организације, финансијске институције и предузетници. Истраживањем ће се прикупити подаци неопходни за обрачун производних и техничких коефицијената неопходних за израду табела понуде и употребе (Supply and Use Tables). Тиме ће се створити темељи за даљи развој инпут-аутпут статистика и унапређење система националних рачуна.

1.3 Извори података

Основни извор података представљају подаци финансијског и погонског књиговодства, подаци робног и материјалног књиговодства, као и подаци пописа материјалне имовине, тј. обртних средстава (за залихе).

С обзиром на то да контни оквири и аналитички контни планови врше разврставање позиција прихода и расхода на другачији начин у односу на Класификацију – СРА, неопходно је да анкетар са лицем надлежним за послове књиговодства изврши њихово груписање у одговарајуће групе производа, користећи књиговодствену документацију и документацију обрачуна трошкова (погонског књиговодства). Предузетници „паушалци“, као и предузетници који не примењују контни план за привредна друштва, за попуњавање обрасца користе податке из расположивих књиговодствених евиденција (фактуре купаца и добављача, дневни лист угоститеља и сл.) и друге расположиве податке о приходима и расходима који су неопходни за састављање пореске пријаве за утврђивање пореза на приходе од самосталних делатности. Имајући у виду сложеност обрасца, допуштено је да се износи заокружују. Такође, код позиција које је тешко расподелити према траженој класификацији (услед збирног приказивања већег броја различитих производа у књиговодственој аналитици, велике фреквенције малих промена или недостатка књиговодственог софтвера), могуће је уписати процењене вредности у складу са искуством компетентних и одговорних лица са одговарајућим технолошким или књиговодственим знањем. Ове процене треба да одсликавају реалну структуру прихода, односно расхода пословања у укупним приходима и расходима исказаним на одговарајућим књиговодственим позицијама. Овим се постиже циљ истраживања – да се доминантни производи и услуге реално прикажу у погледу њиховог учешћа у структури остварених прихода и расхода, као и цени коштања готових производа и услуга правног лица/предузетника. У ситуацијама када извештајна јединица поједине износе прихода или расхода не може да распореди према траженим групама производа и услуга из било ког разлога, анкетар је дужан да у разговору са књиговођом или одговорним лицем идентификује главне групе производа и услуга које су садржане у приходима/расходима и да утврди њихове позиције у обрасцу, тј. редове где би требало да буду уписане. Након тога, у разговору са књиговођом анкетар треба да утврди доминантни производ/услугу у структури и да овом производу/услуги додели 50% од укупног износа. Остатак се равномерно расподељује на остале производе или услуге.

2. ПРИСТУП ПОДАЦИМА

2.1 Приступ извештајној јединици

Имајући у виду комплексност образаца, неопходно је да анкетар буде стрпљив у разговору с лицима која дају податке, као и да настоји да са њима успостави однос поверења и разумевања.

Приликом доласка у извештајну јединицу, анкетар треба да се представи именом и презименом и покаже овлашћење издато од Републичког завода за статистику. Дужан је да истакне да је сврха његовог доласка Истраживање структуре расхода и прихода пословања које спроводи Републички завод за статистику. Треба да пита представника правног лица/предузетника да ли је примио писмо којим се најављује његов долазак, и, уколико није, треба да има спремну копију тог писма, на којој је јасно истакнут печат Републичког завода за статистику. Када се представник пословног субјекта упозна са садржином писма, анкетар је дужан да, по потреби, да допунско објашњење у погледу организације и спровођења истраживања. Анкетар, у разговору са представником правног лица/предузетника, треба да нагласи да се прикупљени подаци користе искључиво у статистичке сврхе и да имају карактер службене тајне.

Уколико представник правног лица/предузетника одбија сарадњу, треба га обавестити да је учествовање у истраживању обавезно на основу Закона о званичној статистици („Службени гласник РС”, број 104/09) и упозорити на казнене одредбе за одбијање давања података, односно давање нетачних података – члан 52 Закона.

Ако представник правног лица/предузетника и после свих објашњења и даље одбија сарадњу, анкетар треба о томе да обавести контролора.

3. ВРСТЕ ОБРАЗАЦА

У истраживању се примењују два основна обрасца:

1. Образац СРП 1 – за привредна друштва, друга правна лица и предузетнике;
2. Образац СРП 2 – за кориснике буџетских средстава.

Обрасци су по свом садржају, компонентама, шифрама и нумерацији позиција, као и дизајну, идентични. Једина разлика односи се на шифре рачуна контног оквира, које се користе као помоћно средство за попуњавање обрасца. У наставку дата су објашњења за оба обрасца. Поред тога, анкетар води евиденцију о анкетираним извештајним јединицама у помоћном обрасцу СРП 12 – Контролник.

3.1 СРП 1 – Структуре пословних прихода и расхода привредних друштава, других правних лица и предузетника

Образац СРП 1 попуњава се за привредна друштва, друга правна лица и предузетнике. Позиви на књиговодствене рачуне и позиције биланса стања и статистичког анекса (АОП) односе се на контни оквир прописан Правилником о контном оквиру за привредна друштва, задруге, друга правна лица и предузетнике и Правилником о обрасцима финансијских извештаја за ове групе обвезника подношења завршних рачуна.

Образац СРП 1 састоји се од пет табела:

- Табела 1 – Приходи од продаје производа и трговачке робе по групама производа, залихе;
- Табела 2 – Приходи од продаје производних и непроизводних услуга;
- Табела 3 – Трошкови и залихе сировина, репродукционог и осталог материјала;
- Табела 4 – Трошкови производних и непроизводних услуга;
- Табела 5 – Накнаде трошкова запослених на службеном путу.

3.1.1 Табела 1 – Приходи од продаје производа и трговачке робе по групама производа, залихе

У табелу 1 у колонама 4 и 5 уписују се приходи од продаје готових производа (структура

дела групе рачуна 61 – Приходи од продаје производа и услуга), као и крајње стање залиха готових производа и недовршене производње према наведеним групама производа (група рачуна 11 – Недовршена производња, и 12 – Готови производи). У колонама 6, 7 и 8 које се односе на трговачку робу уписује се остварени промет без ПДВ-а (структура групе рачуна 60 – Приходи од продаје робе, тј. структура позиције АОП 672 Биланса успеха), трговачка маржа и стање залиха на крају године (група рачуна 13 – Роба). Уколико привредно друштво/друго правно лице/предузетник производи одређени производ а истовремено слични производ, тј. производ који припада истој групи, препродаје као трговачку робу (купује и продаје од других произвођача), неопходно је у истом реду да упише одговарајуће износе и за готове производе и за трговачку робу.

У колону 4 – ПРИХОДИ ОД ПРОДАЈЕ ПРОИЗВОДА, уписује се укупан годишњи износ прихода од продаје готових производа након одбитка рабата, попушта, каса-сконта, акциза, ПДВ-а и осталих пореза који се наплаћују уз продате производе. Вредност прихода од извршених производних или непроизводних услуга не обухвата се у овој табели, већ у одговарајућим позицијама табеле 2. Правна лица и предузетници који врше услуге грађевинских делатности, било да је реч о основној или споредној делатности, треба да прикажу износ прихода од грађевинских радова, без обзира на то да ли су услуге извршили за рачун других или за сопствени рачун (ради даље продаје или за сопствене потребе), као главни извођач радова или као подизвођач (видети посебне напомене за поједине делатности). Приказује се износ који је фактурисан у току године, без обзира на то да ли су грађевински радови извршени у претходној или текућој години. Примљени аванси и наплаћени приходи фактурисани у претходним годинама искључују се. У случају дугорочних уговора о изградњи, приходи би требало да се искажу у пропорцији са степеном извршења грађевинских радова, тј. према прописаном методу процента извршења. У случају изградње објеката без унапред познатог купца, вредност непродатих тј. нефактурисаних грађевинских радова и завршених објеката представља повећање залиха учинака. Као што је већ речено, у табели 1 обухваћене су фактурисане продаје производа који су књиговодствено обухваћени на рачуну 61 – Приходи од продаје производа и услуга контног оквира за привредна друштва, друга правна лица и предузетнике.

Приходи од продаје производа груписани су у шест категорија, базираних на статистичкој класификацији производа, које омогућавају једноставнију идентификацију појединих инпута и попуњавање обрасца. Те групе су следеће:

1. ПОЉОПРИВРЕДНИ ПРОИЗВОДИ, СИРОВИ И НЕОБРАЂЕНИ ПРОИЗВОДИ БИЉНОГ И ЖИВОТИЊСКОГ ПОРЕКЛА – обухваћени су сирови, непрерађени производи који су резултат пољопривредне производње индивидуалних пољопривредних произвођача или привредних друштава и предузетника који обављају делатности из области пољопривреде. У случају да је одређени производ претрпео било какву

технолошку или производну обраду, дораду и сл. (осим основног паковања и амбалажирања), тај производ би требало приказати у оквиру категорије индустријских производа;

2. ПРОИЗВОДИ ШУМАРСТВА – трупци, дрво за огрев и остало шумско дрвеће и производи шумарства у непрерађеном облику;

3. СИРОВА РИБА И ПРОИЗВОДИ РИБАРСТВА;

4. ПРОИЗВОДИ РУДАРСТВА У НЕПРЕРАЂЕНОМ ОБЛИКУ;

5. ИНДУСТРИЈСКИ ПРОИЗВОДИ:

- Прехрамбени производи и друге прерађевине биљног и животињског порекла;
- Припрема хране, кафе и других напитака и јестивих производа у угоститељству;
- Пића – производња пића и препродаја у трговини и угоститељству;
- Дувански производи и прерађевине;
- Текстил, одевни предмети, кожа и производи од коже, обућа;
- Дрво и производи од дрвета, плуте, прућа и сламе;
- Папир и производи од папира;
- Кокс и деривати нафте, енергенти – производња и препродаја;
- Хемикалије и хемијски производи;
- Базични фармацеутски производи и фармацеутски препарати;
- Производи од гуме и пластике;
- Остали неметални минерални производи;
- Гвожђе, челик и базични производи од метала;
- Производи од метала, осим машина и опреме;
- Рачунари, електронски и оптички уређаји и опрема;
- Електричарска опрема и уређаји;
- Машине и производи машинске индустрије;
- Моторна возила, приколице и полуприколице; делови и прибор за моторна возила;
- Остала транспортна средства;
- Намештај;
- Остали непоменути индустријски производи;
- Издавачка делатност; емитовање радио и телевизијског програма;
- Производња електричне енергије и гаса (осим екстаракције сировог земног гаса и петролејских гасова у рафинеријама нафте); трговина и дистрибуција;

6. ГРАЂЕВИНАРСТВО.

У колону 5 – СТАЊЕ ЗАЛИХА ГОТОВИХ ПРОИЗВОДА И НЕДОВРШЕНЕ ПРОИЗВОДЊЕ, уписује се крајње стање залиха готових производа и недовршене производње по цени коштања или вредности по којој се исказују у билансу стања.

Привредна друштва, друга правна лица и предузетници исказују збир стања на рачунима 110 и 120 контног оквира у складу са подацима финансијског књиговодства.

У колону 6 – ПРИХОДИ ОД ПРОДАЈЕ РОБЕ, уписује се укупан годишњи износ прихода од продаје робе у veleпродаји и малопродаји, као и приход од препродаје добара у истом стању у којем су прибављена, а које остварују производна и остала привредна друштва и сва остала правна лица и предузетници, без обзира на то да ли се ова продаја обавља повремено или регуларно, преко малопродајних јединица самог предузећа. Вредност продаје треба да обухвати све трошкове који се стављају на терет купца (превоз, паковање, осигурање итд.), чак и када су ови трошкови приказани одвојено у фактури. Приходи од продаје робе приказују се без рабата, попушта, каса-сконта, акциза, ПДВ-а и осталих пореза који се наплаћују уз продате производе. Овде је реч о фактурисаним продајама трговачке робе, које су књиговодствено обухваћене на рачуну 60 – Приходи од продаје производа и услуга контног оквира за привредна друштва, друга правна лица и предузетнике. Угоститељска привредна друштва и предузетници у овој колони (у редовима 1059–1064) уписују приходе од продаје алкохолних и безалкохолних пића и других артикала које препродају у неизмењеном облику и који се књиговодствено евидентирају као роба. Уколико се ови приходи евидентирају збирно са осталим приходима, неопходно их је раздвојити у складу са књиговодственом документацијом (дневни лист угоститеља и сл.) и извршити њихову расподелу на одговарајуће групе производа. Приходи од угоститељских услуга који се односе на припрему и послуживање хране, других јестивих прерађевина и припремљених напитака – уписују се у посебној позицији (редови 1057 – 1058) и неопходно их је раздвојити од продаје пића и других производа који се препродају у неизмењеном облику.

У колону 7 – СТОПА ТРГОВАЧКЕ МАРЖЕ ИЛИ ОСТВАРЕНА РАЗЛИКА У ЦЕНИ, у складу са књиговодственим подацима или на основу знања и искуства власника привредног друштва/предузетничке радње, уписује се процентуални износ марже за одређену групу производа или остварена разлика у цени у апсолутном износу у хиљадама динара. У случају различитих процената марже за поједине артикле у оквиру одређене групе, на основу процене уписује се просечна стопа марже која најприближније одсликава реалне цене робе у датој групи. Стопа трговачке марже представља процентуални износ разлике у цени остварен по основу продаје трговачке робе и других материјалних средстава прибављених ради препродаје (некретнине прибављене ради продаје и сл.). Остварена трговачка маржа или разлика у цени представља разлику између продајне цене и набавне вредности продате робе. Стављањем у однос разлике у цени (марже) и набавне вредности продате робе добија се стопа трговачке марже.

У колону 8 – СТАЊЕ ЗАЛИХА ТРГОВАЧКЕ РОБЕ, уписује се крајње стање залиха трговачке робе на дан 31. децембар 2011. године по вредности која се исказује у завршном рачуну. Обухвата се роба у магацину, стоваришту, складишту и др. За

привредна друштва, друга правна лица и предузетнике овде се уписује стање залиха на рачунима групе 13 – Роба. Група рачуна 14 – Некретнине прибављене ради продаје, искључује се. Вредност робе се исказује по набавној вредности, односно, уколико је вршена ревалоризација или књиговодствена корекција вредности, по вредности по којој се исказују у билансу стања.

3.1.2. Табела 2 – Приходи од продаје производних и непроизводних услуга; субвенције и донације

Приходи од производних и непроизводних услуга уписују се у табели 2 (део групе рачуна 61). У редовима 2086–2088 уносе се подаци о примљеним донацијама и другим додељивањима група рачуна 64).

Приходи од продаје услуга груписани су у седам категорија услуга које омогућавају једноставнију идентификацију појединих инпута и попуњавање обрасца:

1. ПОМОЋНЕ УСЛУГЕ ДИРЕКТНО ПОВЕЗАНЕ СА ПРОИЗВОДЊОМ ПРОИЗВОДА И УСЛУГА;
2. ПОДУГОВАРАЧКЕ УСЛУГЕ У ИНДУСТРИЈИ; ТРГОВАЧКЕ И ОСТАЛЕ ПОСРЕДНИЧКЕ ПРОВИЗИЈЕ;
3. УСЛУГЕ ОПРАВКИ, ОДРЖАВАЊА И МОНТАЖЕ; РЕКОНСТРУКЦИЈА И КОНВЕРЗИЈА ТРАНСПОРТНИХ СРЕДСТАВА;
4. ТРАНСПОРТНЕ УСЛУГЕ;
5. ОСТАЛЕ УСЛУГЕ;
6. ЗАКУПНИНЕ И ПРИХОДИ ОД ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ (ТАНТИЈЕМИ, ЛИЦЕНЦНЕ НАКНАДЕ, ПРАВА КОРИШЋЕЊА, ПУБЛИКОВАЊА, УМНОЖАВАЊА, ПРЕНОСА, ЕМИТОВАЊА И СЛ.);
7. ДОНАЦИЈЕ И ДРЖАВНА ДОДЕЉИВАЊА; ЗАКУП НЕПРОИЗВЕДЕНЕ ИМОВИНЕ И ПРИХОДИ ОД ТАКСИ И НАКНАДА.

Посебну пажњу требало би обратити на групу 2, тј. на подуговарачке услуге или услуге обраде и дораде материјала које за рачун предузећа обављају друга лица. Овде су обухваћене и подуговарачке услуге у грађевинарству, тј. вредност грађевинских услуга подизвођача и коопераната. Основни принцип за попуњавање ове групе производних услуга јесте да се уписује искључиво вредност извршених услуга без вредности материјала тзв. принципала – власника материјала. У вредност подуговарачке услуге улази искључиво вредност материјала и накнада за услугу подизвођача. У случају трговачких или посредничких провизија, примењује се исти принцип – уписује се искључиво вредност провизије без вредности робе која је предмет посредовања.

3.1.3. Табела 3 – Трошкови и залихе сировина, репродукционог и осталог материјала

У табелу 3 уписују се одговарајући износи трошкова (кол. 4) и залиха материјала (кол. 5) у складу са подацима погонског и финансијског књиговодства (група рачуна 51 контног плана – Трошкови материјала и група рачуна 10 – Залихе материјала). Уносе се искључиво трошкови и залихе оних производа који се књиговодствено евидентирају као трошкови односно залихе материјала (основни, помоћни, остали материјал, гориво и мазиво, алат и инвентар који се у целини отписују у моменту давања на коришћење, резервни делови и компоненте који се уграђују у финалне производе). Дакле, материјална добра која се капитализују, тј. књиговодствено третирају као стална (основна) средства, као и трошкови амортизације, не уписују се у табелу 3.

Материјални инпути који омогућавају једноставнију идентификацију појединих инпута и попуњавање обрасца груписани су у пет категорија:

1. ПОЉОПРИВРЕДНИ ПРОИЗВОДИ, СИРОВИ И НЕОБРАЂЕНИ ПРОИЗВОДИ БИЉНОГ И ЖИВОТИЊСКОГ ПОРЕКЛА;

2. ПРОИЗВОДИ ШУМАРСТВА – трупци, дрво за огрев и остало шумско дрвеће и производи шумарства у непрерађеном облику;

3. СИРОВА РИБА И ПРОИЗВОДИ РИБАРСТВА;

4. ПРОИЗВОДИ РУДАРСТВА У НЕПРЕРАЂЕНОМ ОБЛИКУ;

5. ИНДУСТРИЈСКИ ПРОИЗВОДИ:

- Производи и прерађевине биљног и животињског порекла који се користе као репродукциони материјал;

- Инпути за текстилну производњу и производњу одеће и обуће; одећа и обућа уколико се књиговодствено воде као материјал;

- Дрво и производи од дрвета за индустријске сврхе;

- Целулоза, папир, картонажа;

- Кокс и деривати нафте;

- Хемикалије и хемијски производи;

- Основни фармацеутски производи и фармацеутски препарати;

- Производи од гуме и пластике;

- Остали неметални минерални производи;

- Гвожђе, челик и базични производи од метала;

- Производи од метала, осим машина и опреме – искључиво производи који се књиговодствено воде као материјал, алат, инвентар и резервни делови који се отписују у моменту стављања у употребу;

- Електронске и оптичке компоненте и уређаји који се користе као репродукциони материјал или се уграђују у финалне производе;

- Електричарски материјали, компоненте и делови – искључиво ако се књиговодствено воде као материјал и служе као репродукциони материјал или компоненте које се уграђују у финалне производе;

- Остали непоменути индустријски производи;

- Трошкови електричне енергије, горива и други енергенти; утрошена пара и даљинско грејање.

У првој категорији трошкова обухватају се искључиво сирови, непрерађени производи који су резултат пољопривредне производње индивидуалних пољопривредних произвођача или привредних друштава и предузетника који обављају делатности из области пољопривреде. У случају да је одређени производ претрпео било какву технолошку или производну обраду, дораду и сл. (осим основног паковања и амбалажирања), тај производ би требало приказати у оквиру категорије индустријских производа.

Важно је истаћи да угоститељска привредна друштва и предузетници, као и извештајне јединице који имају властите организационе јединице за припрему и послуживање хране (мензе, канине и сл.), у табелу 3 не уписују набавну вредност пића и других производа који се препродају у истом облику у којем су набављени. Уписује се искључиво вредност трошкова материјалних инпута утрошених у процесу припреме различитих јела, посластичарских производа, куване кафе, чаја и других напитака. Када је реч о енергентима, пре свега потрошњи гаса, неопходно је у посебним позицијама уписати трошкове гаса који се у предузећа допрема гасоводом (ред 3116) и вредност утрошених тзв. петролејских гасова, као што су пропан, бутан и сл., који се по правилу допремају из рафинерија у боцама и цистернама или купују на пумпама (ред 3119). Обухвата се како гас утрошен за грејање, тако и гас за производне сврхе. Природни, сирови или земни гас који се добија екстракцијом из бушотина (уколико није претрпео било какву прераду) обухвата се у реду 3029.

3.1.4. Табела 4 – Трошкови производних и непроизводних услуга

Подаци о трошковима производних и непроизводних услуга уписују се у табелу 4 у складу са књиговодственим подацима (групе 53 и 55 контног плана). Трошкови услуга груписани су у седам категорија које омогућавају једноставнију идентификацију појединих инпута и попуњавање обрасца:

1. ПОМОЋНЕ УСЛУГЕ ДИРЕКТНО ПОВЕЗАНЕ СА ПРОИЗВОДЊОМ ПРОИЗВОДА И УСЛУГА;
2. ПОДУГОВАРАЧКЕ УСЛУГЕ У ИНДУСТРИЈИ; ТРГОВАЧКЕ И ОСТАЛЕ ПОСРЕДНИЧКЕ ПРОВИЗИЈЕ;
3. ТРОШКОВИ ТРАНСПОРТНИХ УСЛУГА, ПТТ УСЛУГЕ И УСЛУГЕ ДОСТАВЕ;
4. УСЛУГЕ ОПРАВКИ, ОДРЖАВАЊА И МОНТАЖЕ; РЕКОНСТРУКЦИЈА И КОНВЕРЗИЈА ТРАНСПОРТНИХ СРЕДСТАВА;
5. ЗАКУП ИМОВИНЕ И ОПРЕМЕ;
6. ОСТАЛЕ УСЛУГЕ;

7. ТРОШКОВИ ФИНАНСИЈСКИХ УСЛУГА;
8. ТРОШКОВИ ПОРЕЗА И ДОПРИНОСА;
9. РАСХОДИ ВЕЗАНИ ЗА ИНТЕЛЕКТУАЛНУ СВОЈИНУ – АУТОРСКЕ НАКНАДЕ (ТАНТИЈЕМИ, ЛИЦЕНЦНЕ НАКНАДЕ, ПРАВА КОРИШЋЕЊА, ПУБЛИКОВАЊА, УМНОЖАВАЊА, ПРЕНОСА, ЕМИТОВАЊА И СЛ.) УКОЛИКО СЕ НЕ КАПИТАЛИЗУЈУ; ОСТАЛЕ УСЛУГЕ.

Распоред и садржај трошкова производних услуга различит је у односу на приходе од услуга у табели 2. Разлог томе је то што се у табели 4 расходи и трошкови груписани према кореспондирајућим рачунима контног плана. Наиме, у колони 5 за наведене групе услуга унети су позиви на одговарајућа конта као помоћ књиговођи који са анкетаром попуњава упитник у проналажењу појединих трошкова услуга у књиговодственој евиденцији. У случају да се у књиговодству извештајне јединице за поједине трошкове и расходе користе друга конта у односу на она дата у колони 5, поље се попуњава узимајући у обзир назив групе производа и пратеће објашњење.

За услуге извршене по уговорима о делу, ауторским и другим уговорима закљученим са физичким лицем – „уговораш“, „хонорарци“, „спољни сарадници“ (иако се не евидентирају на групама рачуна 53 и 55), неопходно је идентификовати врсту услуге и уписати у одговарајући ред бруто износ накнаде плаћене физичком лицу. На пример: за услуге програмера и стручњака за информационе технологије бруто износ накнаде требало би уписати у ред 4048. Приликом контроле позиција „Укупно“, анкетар би требало да провери да ли су у разлици између ове позиције и података биланса успеха садржани и расходи по основу услуга физичких лица. Бруто износ накнаде по основу услуга физичких лица умањује разлику која се користи за примену критеријума $\pm 10\%$.

3.1.5. Табела 5 – Накнаде трошкова запосленима на службеном путу

У табелу 5 уписује се износ и структура трошкова службених путовања запослених. Трошкови службених путовања књиговодствено су обухваћени у аналитици рачуна 52911 – Накнаде трошкова запосленима на службеном путу. Од интереса је да се одвојено прикажу следеће накнаде:

1. Трошкови превоза (рачун 529111);
2. Трошкови ноћења (хотелски и други смештај – рачун 529112);
3. Трошкови за дневнице (храна и пиће – рачун 529113);
4. Накнаде осталих трошкова запосленима на службеном путовању (529114).

У колону 3 уписују се износи накнада по службеним путовањима у земљи, а у колону 4 износи накнада по службеним путовањима у иностранству. Накнаде осталих

непоменутих трошкова запослених које нису везане за службена путовања – не уписују се. И овде важи правило да се наведени аналитички рачуни служе искључиво као индикација књиговођи, те да је могуће да извештајна јединица ове накнаде води на јединственом рачуну или под другачијом шифром рачуна.

3.2. СРП 2 – Структуре тржишних прихода и текућих трошкова корисника буџетских средстава

Образац СРП 2 попуњава се за буџетске кориснике, тј. органе државне управе, јединице покрајинске аутономије и локалне самоуправе, организације обавезног социјалног осигурања, као и за све тзв. индиректне кориснике буџетских средстава, агенције Владе и министарстава итд. Позиви на књиговодствене рачуне и позиције биланса стања и статистичког анекса (АОП) односе се на контни оквир прописан Правилником о стандардном класификационом оквиру и контном плану за буџетски систем.

Као што је већ речено, по свом изгледу, садржају, нумерацији и шифрама позиција, образац СРП 2 идентичан је обрасцу СРП 1 и сва горе наведена правила за попуњавање позиција односе се и на овај образац. Међутим, разлике постоје, пре свега, у дефиницијама прихода и расхода, као и позивима на рачуне контног оквира.

Дакле, образац СРП 2 састоји се, такође, од пет табела:

Табела 1 – Приходи од продаје производа и трговачке робе по групама производа, залихе;

Табела 2 – Приходи од продаје производних и непроизводних услуга;

Табела 3 – Трошкови и залихе сировина, репродукционог и осталог материјала;

Табела 4 – Трошкови производних и непроизводних услуга;

Табела 5 – Накнаде трошкова запослених на службеном путу.

У наставку су дате посебне напомене за поједине табеле обрасца, при чему се, када је реч о правилима за поједине врсте производа и услуга, примењују исти принципи као и за СРП 1, и на овом месту неће се понављати.

Када је реч о приходима – табеле 1 и 2, буџетски корисници уписују искључиво износ тзв. тржишних прихода или прихода од промета добара и услуга на тржишту. Дакле, не уписују се приходи који се по финансијском плану добијају из буџета оснивача за потребе обављања делатности („донације“ или „дотације“ из буџета). Такође, буџетски приходи као што су порези, социјални доприноси, донације и трансфери – искључују се.

Искључују се и финансијски приходи (камате, дивиденде и др.), као и непословни и ванредни приходи и расходи.

С обзиром на разноликост производно-прометних и финансијских трансакција буџетских корисника, као и специфичности књиговодствене праксе у појединим делатностима, истичемо следећа генерална упутства за класификацију прихода и њихов правилан унос у образац

- Буџетски корисници који су регистровани за обављање производних делатности (производња материјалних добара и грађевинарство), као и буџетски корисници који ове делатности обављају као споредну делатност (у оквиру посебне организационе јединице), уписују укупан износ прихода остварен овим делатностима (накнаде за обављање делатности из буџета увећане за продаје на тржишту). При томе, остварене приходе неопходно је разврстати према групама производа датих у обрасцу. Приходи од продаје производа и залихе учинака на крају обрачунског периода уписују се у колоне 4 и 5 табеле 1;

- Буџетски корисници који врше промет робе, тј. препродају робу у истом облику у којем је набављена, уписују укупан износ продате робе према групама производа и износ трговачке марже (проценат или апсолутни износ). Обухватају се и споредне купопродаје трговачке робе, као и промет робе везан за робне резерве. Промет некретнина и пословног простора се искључује. Промет робе, трговачка маржа и залихе на крају обрачунског периода уписују се у колоне 6, 7 и 8 табеле 1;

- Буџетски корисници у образовању и здравству уписују искључиво приходе од комерцијалних услуга, тј. вредност услуга за накнаду (колона 4 табеле 2). На пример: приходи од организовања образовних активности – курсеви, обуке и сл. изван наставних активности у школама и факултетима, научно-истраживачки пројекти за привреду, здравствене услуге које се наплаћују страним држављанима, неосигураним лицима, посебне медицинске услуге итд. Образовне институције уписују и износ школарине коју наплаћују ученицима и студентима, као и све друге услуге које се наплаћују (уџбеници – издавачка делатност и сл.). Здравствене установе уписују и износ здравствених партиципација пацијената. За медицинске и образовне услуге користе се редови 2065 и 2066, респективно, а за остале услуге и приходе од производње материјалних добара неопходно је идентификовати врсту производа/услуге и уписати одговарајуће износе у табелама 1 и/или 2;

- Буџетски корисници који пружају друге врсте производних или непроизводних услуга (осим области 84, 85 и 86 Класификације делатности), било да је реч о основној или споредној делатности, уписују вредност комерцијалних услуга извршених за накнаду (колона 4 табеле 2);

- Буџетски корисници – органи државне управе, министарства, судски органи и други државни органи и агенције из области 84 Класификације делатности – Јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање – уписују износ споредних продаја добара и робе и комерцијалних услуга извршених уз накнаду.

У обрасцу су, како би се извештајним јединицама олакшало попуњавање, унети као индикација позиви на одговарајући рачун Контног оквира за кориснике буџетских средстава. Конта која се односе на приходе од продаје производа, трговачке робе и услуга и залиха учинака и робе су:

- 742100 – Приходи од продаје добара и услуга или закупа од стране тржишних организација;
- 742300 – Споредне продаје добара и услуга које врше државне нетржишне јединице;
- 821000 – Примања од продаје робних резерви;
- 822000 – Примања од продаје залиха производње;
- 823000 – Примања од продаје робе за даљу продају;
- 021100 – Робне резерве;
- 021200 – Залихе производње;
- 021300 – Роба за даљу продају;
- 741500 – Закуп непроизведене имовине;
- 742200 – Таксе и накнаде.

Када је реч о трошковима и расходима, извештајне јединице које попуњавају образац СРП 2 уносе искључиво тзв. текуће или оперативне трошкове. Буџетски трансфери и давања, финансијски расходи и издаци, као и издаци за набавку сталних средстава се искључују. Када је реч о трошковима и залихама материјала, и овде се уписују искључиво трошкови и залихе оних производа који се књиговодствено евидентирају као трошкови односно залихе материјала (основни, помоћни, остали материјал, гориво и мазиво, алат и инвентар који се у целини отписују у моменту давања на коришћење, резервни делови и компоненте који се уграђују у финалне производе). Дакле, материјална добра која се капитализују, тј. књиговодствено третирају као стална (основна) средства, као и трошкови амортизације, не уписују се у табелу 3. Када је реч о трошковима услуга (табела 4) и службених путовања (табела 5), исти принципи који се примењују за образац СРП 1 важе и за СРП 2.

Конта која се односе на трошкове и залихе материјала, трошкове производних и непроизводних услуга и трошкове службених путовања јесу:

- 421000 – Стални трошкови;
- 422000 – Трошкови путовања;
- 423000 – Услуге по уговору;
- 424000 – Специјализоване услуге;
- 425000 – Текуће оправке и одржавање;
- 426000 – Материјал;
- 022000 – Залихе ситног инвентара и потрошног материјала.

Поново истичемо да су позиви на рачуне контног оквира у обрасцу искључиво индикативног карактера и да приликом одлучивања да ли одређене врсте прихода треба унети у образац и на којој позицији треба првенствено користити опис позиције у обрасцу, као и наведене смернице и објашњења за поједине делатности. Уколико се одређени приходи књиже на контима различитим у односу на оне који су наведени у обрасцу, и такве приходе је неопходно исказати на одговарајућој позицији према називу и објашњењима за поједине групе производа. Основно правило којим се треба руководити при попуњавању прихода у обрасцу јесте да је реч о комерцијалним активностима на тржишту, производњи и промету добара или се ради о додатним, сопственим приходима по основу вршења услуга уз накнаду. Када је реч о трошковима и расходима, наглашавамо да је реч искључиво о текућим трошковима пословања.

3.3. Образац СРП 12 – Контролник

Сваки анкетар поред Адресара (који садржи листу јединица посматрања које треба да анкетира) добија и Контролник – помоћни образац СРП 12, који олакшава рад и анкетару и контролору. У овом помоћном обрасцу анкетар уписује извештајне јединице са којима је успостављен контакт и које су анкетиране. На овај начин анкетар имао своју евиденцију и контролор има увид у рад анкетара.

Из Контролника се види да ли је анкетар анкетирао лично или је остављао образац; да ли је уочавао грешке и поновно контактирао јединице посматрања ради исправке. Истовремено контролор за сваког анкетара има образац СРП 13 – Евиденција контролора о раду анкетара, са одштампаном листом извештајних јединица за сваког анкетара, тако да приликом преузимања материјала има евиденцију које је извештаје преузео. Колоне које се односе на предају материјала од стране анкетара и пријем од стране контролора

попуњавају истовремено на исти начин и анкетар у Контролнику и контролор у Евиденцији.

Прво се попуњава идентификациони део – име и презиме анкетара и назив подручног одељења. Анкетар контактира извештајне јединице на основу адресара који му је дат и у Контролник уписује сваки контакт - редни број из адресара, назив, контакт телефон и име и презиме одговорног лица. У колону Напомена уписује белешке за сваку извештајну јединицу и сваку фазу рада. Када је анкетар попунио извештај, преконтролисао и утврдио да је извештај исправан, у колону „Исправан извештај – означити ☐“ уписује знак „☑“.

Када контролор преконтролише материјал који је анкетар припремио за предају (редови у контролнику означени са „☐“), попуњавају се колоне „Предаја образаца контролору“. Уписује се датум када је образац предат контролору, а у случају да је контролор вратио образац на исправку (допуну или проверу података) уписује се датум враћања обрасца анкетару и разлог (шта треба да се провери или исправи). Када анкетар исправи или провери образац са извештајном јединицом и преда га контролору, попуњава се последња колона – датум предаје исправљеног обрасца контролору.

При следећем сусрету са контролором, прво се предају обрасци које је контролор вратио на исправку или проверу, а затим се врши предаја осталих образаца. Вођењем евиденције на овај начин, анкетар има преглед свог рада, али и преглед образаца које је већ предао контролору.

3.4 Главне стране обрасца СРП-а



РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Републички завод за статистику



ПОДРЖАНО ОД СТРАНЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Образац СРП 1

Закон о званичној статистици
(Сл. гласник РС*, број 104/09)

Шифра истраживања: 0 0 2 2 3 0

СТРУКТУРЕ ПОСЛОВНИХ ПРИХОДА И РАСХОДА
ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА, ДРУГИХ ПРАВНИХ ЛИЦА И ПРЕДУЗЕТНИКА, 2011. ГОДИНА

Обавеза давања података темељи се на члану 26. а казнене одредбе за одбијање давања података или давање непотпуних и нетачних података на члану 52. Закона о званичној статистици („Службени гласник РС“, број 104/09).
Подаци ће бити коришћени искључиво у статистичке сврхе и неће бити објављивани као појединачни.
Сви подаци имају карактер пословне тајне.

ПОДАЦИ О ИЗВЕШТАЈНОЈ ЈЕДИНИЦИ

Пословно име _____	Матични број
Општина _____ Улица и број _____	
Претежна делатност (група КД) _____ (назив) _____	(шифра)
Уписати стварну делатност коју сте обављали у претходној години, уколико се она разликује од горе наведене претежне делатности. _____ (назив) _____	(шифра)

Упутство за попуњавање

1. Правила за попуњавање

У овај образац се уносе подаци о оствареним пословним приходима и расходима по групама производа и услуга груписаних према Европској статистичкој класификацији производа. Остварене приходе односно трошкове и расходе, неопходно је разврстати и расподелити према групама производа и услуга које су дате у обрасцу у складу са подацима финансијског, робног и погонског књиговодства. Финансијски приходи/расходи (камате, дивиденде, курсне разлике и др.), непословни и ванредни приходи односно расходи се не уписују. Такође, када је реч о трошковима и расходима – трошкови зарада, трошкови амортизације сталних средстава, као и непословни и ванредни расходи, не уписују се. Расходи и издаци за набавку имовине који се капитализују, тј. књиговодствено третирају као инвестиције у стална средства (укључујући и нематеријална улагања, као што су улагања у софтвер), такође се не уписују. Уписују се искључиво трошкови материјала и трошкови производних и непроизводних услуга (рачуни група 51, 53 и 55 контног оквира).

У табелу број 1 (колоне бр.4 и 5) уписују се приходи од продаје готових производа (структура групе рачуна 61 – Приходи од продаје производа и услуга) и крајње стање залиха готових производа и недоручене производње (групе рачуна 11 и 12) према групама производа датим у обрасцу. Колоне бр. 6, 7 и 8 односе се на промет робе у трговини (на велико и мало) као и споредне препродаје материјалних добара у истом облику у којем су набављена (осим некретнина) у предузећима која не обављају делатност трговине. У колони бр.6 уписује се остварени промет (приходи од продаје без ПДВ-а) трговачке робе – робна структура прихода исказаних у групи рачуна 60 – Приходи од продаје робе, тј. структура позиције АОП 672 Статистичког анекса. У колони бр. 8 уписује се стање залиха трговачке робе на крају године (група рачуна 13). Уколико привредно друштво/друго правно лице/предузетник производи одређени производ, а истовремено слични производ, тј. производ који припада истој групи, препродаје као трговачку робу (купује и продаје од других произвођача), неопходно је да у истом реду упише одговарајуће износе и за готове производе (у колонама 4-5) и за трговачку робу (у колонама 6-8). У колони бр. 7, у складу са књиговодственим подацима или на основу знања и искуства власника привредног друштва/предузетничке радње, уписати процентуални износ марже за одређену групу производа или остварену разлику у цени у апсолутном износу у хиљадама динара. У случају различитих процената марже за поједине артикле у оквиру одређене групе, на основу процене уписати просечну стопу марже која најприближније одсликава реалне цене робе у датој групи.

Приходи од производних и непроизводних услуга уписују се у табелу број 2 (део групе рачуна 61). Такође, уписују се и приходи од закупнина, примљене донације, субвенције и друга додељивања (групе рачуна 64 и 65). Укупан износ прихода који се распоређује у оквиру табела 1 и 2 требало би да одговара износу исказаном на позицијама АОП 202 и АОП 206 Биланса успеха.

У табелу број 3 уписују се одговарајући износи трошкова (кол. 4) и залиха материјала (кол. 5) по групама материјалних инпута у складу са подацима погонског и финансијског књиговодства (група рачуна 51 контног плана – Трошкови материјала и група рачуна 10 – Залихе материјала). Уносе се искључиво трошкови и залихе оних материјалних инпута који се књиговодствено евидентирају као трошкови односно залихе материјала (сировине, основни, помоћни, остали материјал, гориво и мазиво, алат и инвентар који се у целини отписују у моменту давања на коришћење, резервни делови, полуфабрикати и компоненте који се уграђују у финалне производе). Укупан износ трошкова требало би да одговара износу исказаном на позицији АОП 209 Биланса успеха.

Подаци о трошковима производних и непроизводних услуга уписују се у табелу број 4 у складу са књиговодственим подацима (рачуни група 53 и 55). За услуге извршене по уговорима о делу, ауторским и другим уговорима закљученим са физичким лицем – „уговорашци“, „хonorарци“, „спољни сарадници“ (иако се не евидентирају на групама рачуна 53 и 55), неопходно је идентификовати врсту услуге и уписати износ расхода односно бруто накнаде за извршену услугу у одговарајући ред. На пример: за услуге програмера и стручњака за информационе технологије, бруто износ накнаде требало би уписати у ред 4048. Укупан износ трошкова исказан у табели број 4 требало би да одговара износу исказаном на позицији АОП 212 Биланса успеха (изузимајући износе који се односе на поменути накнаде плаћене физичким лицима). У табелу број 5 уписује се износ и структура трошкова службених путовања.

Предузетници „паушалци“, као и предузетници који не примењују контни план за привредна друштва, за попуњавање овог обрасца користе податке из расположивих књиговодствених евиденција (фактуре купаца и добављача, дневни лист угоститеља и сл.) и друге расположиве податке о приходима и расходима који су неопходни за састављање пореске пријаве за утврђивање пореза на приходе од самосталних делатности.

Истичемо да су позиви на рачуне Контног оквира у овом обрасцу искључиво индикативног карактера и да приликом одлучивања да ли да одређене врсте прихода унесете у Образац и на којој позицији да извршите унос, користите првенствено опис позиције у Обрасцу, као и горе наведене смернице и објашњења за поједине делатности у наставку. Уколико одређене приходе књижите на контима различитим у односу на оне који су наведени у Обрасцу, и такве приходе је неопходно исказати на одговарајућој позицији према називу и објашњењима за поједине групе производа.

Имајући у виду сложеност овог обрасца и очекиване тешкоће приликом уноса података, допуштено је да се износи заокружују. Такође, код позиција које је тешко расподелити према траженој класификацији производа (услед збирног приказивања већег броја различитих производа у аналитици, велике фреквенције малих промена или недостатака књиговодственог софтвера) могуће је уписати процењене вредности у складу са искуством и проценом компетентних и одговорних лица са одговарајућим технолошким или рачуноводственим знањем и искуством. Ове процене требало би да одсликавају реалну производну структуру прихода односно трошкова и расхода пословања. Циљ истраживања је да се доминантни производи и услуге реално прикажу у погледу њиховог учешћа у структури остварених прихода, расхода, као и цени коштања готових производа и услуга привредног друштва/другог правног лица/предузетника.

Сви износи се уписују у хиљадама РСД (цео број, без децимале).

2. Напомене за поједине делатности

Помоћне услуге у пољопривреди које се уписују у табелу број 2 (редови 2001 и 2002, ако је реч о приходима) и број 4 (редови 4001 и 4002, ако је реч о трошковима услуга) обухватају следеће услуге:

Биља производња – услуге у гајењу усева и засада за накнаду: припрема земљишта, сетва и подизање засада, редовна нега усева и засада, запрашивање усева и засада, укључујући и запрашивање из ваздуха, уништавање штеточина, резивање воћака и винове лозе, пресађивање пиринча, проређивање репе и др., жетва, складиштење усева, руковање опремом за наводњавање, одржавање пољопривредних површина у добром пољопривредном и еколошком стању, обезбеђивање пољопривредних машина и пратеће радне снаге, активности после жетве, дорада семена и друге услуге директно повезане са пољопривредом које се врше уз накнаду за друга лица. **Узгој животиња – услуге у узгоју животиња уз накнаду,** унапређење приплода и раста животиња и унапређење квантитета и квалитета животињских производа, вештачко осеменавање, контролу стада, оплукивање крда, припуст стоке, копутирање живине, чишћење живинарника и др., услуге тестирања стове и крда, чишање оваца, смештај и чување стоке, поткивање и друге услуге које се врше уз накнаду за друга лица (осим ветеринарских услуга, редови 2058 односно 4045).

Извештајне јединице које обављају **угоститељску делатност**, било као основну или споредну, као и оне јединице које самостално обезбеђују припрему и послуживање хране и пића за запослене, ученике и сл., уписују остварене приходе од продаје, као и интерну реализацију (за производњу хране у мензама, кантинама и сл.). Услуге припремања хране, кафе и других напитака треба исказати одвојено од продаје алкохолних и безалкохолних пића који се препродају у непроцењеном облику као трговачка роба. Припрема хране и кафе (укључујући и остале напитеке) уписује се у редове 1057–1058 у колонама 4 и 5. **Приходи од продаје пића и залихе пића уписују се у колоне које се односе на трговачку робу** (колоне 6 и 8), при чему је неопходно уписати и стопу или износ трговачке марже или разлике у цени (кол. 7) – редови 1059–1064.

Приходи и расходи који се односе на **интелектуалну својину**, тј. приходи од ауторских и сродних права (ауторске накнаде), као што су тантијеме, лиценцене накнаде, права коришћења, публикација, умножавања, преноса, емитовања и сл., уписују се у одговарајуће редове 2082–2085 табеле број 2, односно 4089–4094 табеле број 4. У складу са статистичком класификацијом производа, извештајне јединице у посебне редове уписују накнаде које се односе на четири групе издавачких делатности: 1) књиге, новине, часописи и други писани садржаји у папирној или електронској форми; 2) софтвер, 3) музичка и филмска продукција; и 4) телевизијски и радио-програми. Када је реч о расходима, уписују се искључиво годишњи издаци који имају карактер расхода периода, тј. **не уписују се** издаци за набавку нематеријалних улагања који се капитализују. Тако, на пример, уколико је са произвођачем софтвера – издавачем уговорено плаћање годишње накнаде за коришћење, овај издатак се исказује у реду 4090. С друге стране, услуге израде кустомизираних софтвера по наруџбини и спецификацији купца, уписују се у ред 4048 (уколико се не капитализују). Уколико се набављени софтвер и лиценцене накнаде третирају као стална средства, одговарајући издаци се **не уписују** у табелу број 4.

Извештајне јединице које се баве **производњом софтвера и сродним услугама везаним за информационе технологије** уписују податке о својим приходима у различите редове у зависности да ли је реч о издавачкој делатности (ред 1155), тј. производњи готовог софтвера на дисковима (или другим материјалним носачима дигиталног записа), или је пак реч о изради кустомизираних компјутерских програма по индивидуалном захтеву и специфичним потребама наручиоца софтвера и другим облицима производње софтвера који нису повезани са издаваштвом (ред 2041). Производња софтвера у издаваштву (ред 1155) обухвата и тзв. он-лајн игре и софтвер, као и електронску продају софтвера („download“). Приходи/расходи који имају карактер ауторских накнада, тј. карактер лиценци за право коришћења, умножавања, емитовања и сл., уписују се у посебне редове 2082–2085 табеле број 2, односно 4089–4094 табеле број 4.

Када је реч о **туристичким услугама**, извештајне јединице – **организатори туристичких путовања** уписују нето износ прихода од пружања услуга. Дакле, уписује се искључиво разлика између укупне, бруто накнаде коју плаћају путници и трошкова које агенција плаћа за тзв. претходне туристичке услуге (превоз, исхрана, смештај, излети, посете музејима, водичи итд.) које врше превозници путника и хотелијерска и угоститељска предузећа у туристичкој дестинацији. Извештајне јединице – **посредници у пружању туристичких услуга** уписују искључиво износ посредничке провизије. У случају да туристичке агенције врше услуге сопственим средствима (обезбеђују исхрану и смештај у сопственим угоститељским и хотелијерским објектима, сопствени превоз путника и самостално пружање других туристичких услуга), требало би да остварене приходе разврстају и упишу у одговарајуће редове у зависности од врста услуга које пружају: угоститељске, услуге смештаја, превоза итд. На истовестан начин приходе разврставају и извештајне јединице које обављају **хотелијерску и повнотуристичку делатност**. Ове јединице би требало да разврстају и у одговарајућим редовима прикажу: приходе од смештаја у својим објектима (ред 2039), услуге припремања и послуживања хране (редови 1057–1058), продају пића (редови 1059–1064), услуге рекреативног и спортског карактера (забавне и рекреативне услуге хотела, организовање лова, изнајмљивање ловачког оружја, превоза до ловишта итд. – ред 2073), услуге организације састанака, конвенција и конгреса (ред 2064) и др.

Извештајне јединице које су регистроване за обављање **грађевинске делатности**, било да је обављају као основну или споредну делатност, уписују остварене приходе на позицијама 1162–1165. На позицији 1162 уписује се вредност продатих грађевинских објеката чију су изградњу по налогу/поручбини инвеститора извршила друга грађевинска предузећа. У случају да материјал за изградњу обезбеђује инвеститор, неопходно је трошкове материјала за изградњу уписати у одговарајуће редове у табели број 3. У случају да материјал за изградњу обезбеђује извођач радова, инвеститор уписује само износ остварених прихода од продатих грађевинских објеката, а у табелу број 4 на позицији „Подуговарачке услуге у грађевинарству“ (ред 4014) уписује се набавна вредност грађевинских објеката по коначној ситуацији извођача радова (рачун 502 – Набавна вредност грађевинских објеката прибављених ради продаје). У ред 4014 уписују се и услуге подизвођача и коопераната које користе главни извођачи грађевинских радова (рачун 530 – Трошкови услуга на изради учинака). Грађевинска предузећа која су истовремено и инвеститори и извођачи радова, тј. самостално производе за тржиште за непознатог купца, уписују (у зависности од врсте грађ. радова) у редове 1163–1165 износ продатих грађевинских објеката третирајући их као готове производе, тј. вредност објеката који нису продати или који су још у фази изградње као недовршена производња.

Друга правна лица – недобитне организације (друштвене организације, друштвено-политичке организације, друштва, удружења, савези, хуманитарне организације, синдикати и др.) уписују износ прихода остварен продајом производа које самостално производе, као и приходе од препродаје материјалних добара (осим некретнина) – робе на тржишту. Такође, уписују се и приходи од услуга који се врше уз накнаду, а приходи од чланарина, приступница и сл. уписују се у ред 2074. Приходи од донација и државних додељивања уписују се у редовима 2086–2088. Поред прихода, неопходно је да изврше и адекватну расподелу трошкова и расхода пословања, изузимајући вредност хуманитарне помоћи и других додељивања које ова правна лица трансферишу грађанима или правним лицима.

Захваљујемо се на Вашој помоћи и времену које сте посветили попуњавању овог обрасца.

ТАБЕЛА 1. ПРИХОДИ ОД ПРОДАЈЕ ПРОИЗВОДА И ТРГОВАЧКЕ РОБЕ ПО ГРУПАМА ПРОИЗВОДА, ЗАЛИХЕ

у хиљ. РСД

Редни број	Шифра и назив групе производа	Приходи од продаје производа (део групе рачуна 61)	Стање залиха готових производа и нед. произ. 31.12. 2011. (групе рачуна 11 и 12)	Приходи од продаје робе (група рачуна 60)	Стопа трговачке марже у % или остварена разлика у цени	Стање залиха трговачке робе 31.12.2011. (група рачуна 13)
1	2	3	4	5	6	7
1000	УКУПНО				xxxxxxxxxxx	
	ПОЉОПРИВРЕДНИ ПРОИЗВОДИ, СИРОВИ И НЕПРЕРАЂЕНИ ПРОИЗВОДИ БИЉНОГ И ЖИВОТИЊСКОГ ПОРЕКЛА	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
1001	01.11.1-01.11.4 Житарице свих врста (осим пиринча); семе житарица					
1002	01.11.6; 01.11.7 Пасуљ, грашак, сочиво и друго махунасто поврће (сирово или суво)					
1003	01.11.8 Соја, кикирики (сиров) и семенке памука					
1004	01.11.9 Остале семенке уљарица – сунцокрет, сусам, уљана репица, лан и др.					
1005	01.12 Пиринач (неперађени)					
1006	01.13, осим 01.13.7 Поврће (сирово) и семе поврћа					
1007	01.13.7 Шећерна репа и семе шећерне репе					
1008	01.13.8 Печурке и тартуфи					
1009	01.15 Дуван – сирови, неперађени					
1010	01.16 Лан, памук, конопља и сл. биље које се користи за производњу влакана					
1011	01.19.1 Крмно биље и вегетативне масе за исхрану стоке – неперађени облик					
1012	01.19.2 Цвеће и семе цвећа					
1013	01.21 Грожђе					
1014	01.22; 01.23 Јужно воће свих врста (укључујући и смокве, урме и др.)					
1015	01.24; 01.25 осим 01.25.3 Остало воће (осим коштуњавог); семе воћа					
1016	01.25.3 Коштуњаво воће (орах, лешник, бадем и остало)					
1017	01.26 Маслине (сирове) у неперађеном облику, кокос сирови					
1018	01.27 Сирова кафа у зрну, чајни листићи, какао у зрну (неперађени)					
1019	01.28 Зачинско и ароматично биље и биље које се користи у медицинске, фармацеутске, козметичке и сличне сврхе					
1020	01.11.5; 01.14; 01.19.3; 01.29; 01.3 Семе осталог непоменутог биља, саднице и расад; трава, сено, слама и други неперађени остаци житарица; шећерна трска; остали непоменути производи биљног порекла у сировом, неперађеном облику					
1021	01.4, осим 01.45.3 и 01.49.3 Живе животиње и неперађени производи животињског порекла (осим сирове коже, вуне и крзна и сл. види 1022); сирово млеко, јаја, мед и пчеларски производи; семе животиња и ембриони.					
1022	01.45.3; 01.49.3 Сирова животињска кожа и крзно, стрижена вуна (осим производа месне и кланичне индустрије, види 1036)					
1023	01.49, део Остали непоменути пољопривредни производи животињског порекла у сировом, неперађеном облику					
1024	01.7 Дивљач и производи од дивљачи у сировом, неперађеном облику					
	ПРОИЗВОДИ ШУМАРСТВА	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
1025	02.2 Необрађено сечено дрво – трупци, дрво за огрев и остало шумско дрвеће и отпаци настали сечом дрвећа у неперађеном облику					
1026	02.1; 02.3 Саднице и семе шумског дрвећа, јестиви шумски плодови, плута, природни дрвени лакови, смоле и остали непоменути производи шумарства у сировом, неперађеном облику					
	РИБА И ПРОИЗВОДИ РИБАРСТВА У СИРОВОМ НЕПРЕРАЂЕНОМ ОБЛИКУ	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
1027	03 Рибa, морски плодови, морске алге и друге аквакултуре у сировом, неперађеном облику					
	ПРОИЗВОДИ РУДАРСТВА У НЕПРЕРАЂЕНОМ ОБЛИКУ; СИРОВА НАФТА И ЗЕМНИ ГАС	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
1028	05.1; 05.2 Камени угаљ и антрацит, лигнит и мрки угаљ (уписује се и угаљ за грејање)					
1029	06.1 Сирова нафта, уљни шкриљци и пескови Напомена: Нафтни деривати се уписују у ред 1082					
1030	06.2 Сирови природни (земни) гас Напомена: Прерада природног гаса и трговина прерађеним гасом се уписују у ред 1160; петролејски (нафтни) гасови – пропан, бутан, етилен, пропилен и др. уписују се у ред 1083.					
1031	07.1 Руда гвожђа					
1032	07.2 Руде осталих метала					
1033	08.1 Украсни и грађевински камен (необрађени), шљунак, песак, глине, каолин, гипс, креда и сл. сировине добијене екстракцијом из земље					
1034	08.9 Остале минералне сировине у неперађеном облику, природни битумен и асфалт, тресет, неперађена морска и рудна со, драго и полудраго камење, индустријски дијаманти и други непоменути производи рударства					

ТАБЕЛА 2. ПРИХОДИ ОД ПРОДАЈЕ ПРОИЗВОДНИХ И НЕПРОИЗВОДНИХ УСЛУГА; СУБВЕНИЦИЈЕ И ДОНАЦИЈЕ

у хиљ. РСД

Редни број	Шифра и назив групе услуга	Приходи (део групе рачуна 61 и групе 64 и 65)
1	2	3
2000	УКУПНО	
	Помоћне услуге директно повезане са производњом производа и услуга	xxxxxxxxxxxxxxxx
2001	01.6, део Приходи од услуга у пољопривредној производњи (биљна производња)	
2002	01.6, део Приходи од услуга у пољопривредној производњи (узгој животиња)	
2003	02.10.2, 02.4 Приходи од помоћних услуга у шумарству (осим гајења и сече дрвећа)	
2004	09 Приходи од помоћних услуга у рударству, вађењу сирове нафте, гаса и осталих рударских производа	
2005	13.3 Приходи од услуга довршавања текстила и текстилних производа – бојење, избелјивање, штампање и сл.	
2006	16.10.9 Сушење, импрегнација, хемијски третман дрвета и производа од дрвета; остале непоменуте помоћне услуге у обради дрвета и производњи израђевина од дрвета	
2007	25.5 Услуге ковања, пресовања, штамцовања и ваљања метала	
2008	25.6 Услуге обраде и превлачења метала и машинска обрада метала	
2009	24.5 Приходи од услуга ливења метала и челика	
	Подговарачке услуге у индустрији; трговачке и остале посредничке провизије Напомена: уписује се искључиво вредност извршених услуга без вредности материјала/робе	xxxxxxxxxxxxxxxx
2010	14, део Приходи од обраде и дораде одеће коришћењем туђих материјала	
2011	15, део Приходи од обраде и дораде обуће и предмета од коже коришћењем туђих материјала	
2012	16, део Приходи од услуга обраде и дораде материјала у производњи обрађеног дрвета и производа од дрвета	
2013	25, део Подговарачки послови у машинској индустрији – обрада и дорада туђих материјала	
2014	- Остали приходи по основу обраде и дораде туђих материјала у индустрији Уписати врсту услуге.....	
2015	46.1 Приходи од провизија у трговини, комисионе провизије (без вредности робе принципала/власника)	
2016	- Остале провизије за услуге посредовања Уписати врсту услуге.....	
	Услуге оправки, одржавања и монтаже; реконструкција и конверзија транспортних средстава	xxxxxxxxxxxxxxxx
2017	33.1 Услуге оправки и одржавања (текућег и инвестиционог) машина, уређаја, постројења и индустријске опреме Напомена: искључују се оправке и одржавање моторних возила (ред 2020) и оправке и одржавање грађевинских објеката, електричних, водоводних, грејних и др. грађевинских инсталација (ред 1165)	
2018	95.1 Услуге оправки и одржавања рачунара, електронске и комуникационе опреме	
2019	95.2 Услуге оправки и одржавања предмета за личну употребу (електроника, бела техника и други апарати за домаћинство)	
2020	45.2 Услуге оправки и одржавања моторних возила и мотоцикала	
2021	33.2 Услуге инсталирања, монтаже и опремања машина, уређаја, постројења и индустријске опреме	
2022	29.20.4, 29.20.5 Приходи од услуга реконструкције и конверзије, подешавања и других модификација моторних возила, осим оправки и одржавања	
2023	30.11.9, 30.20.9, 30.30.6 Приходи од услуга реконструкције и конверзије, подешавања и других модификација осталих транспортних средстава, осим оправки и одржавања	
	Транспортне услуге Напомена: уписују се и услуге изнајмљивања транспортних средстава са возачем и услуге пресељења	xxxxxxxxxxxxxxxx
2024	49.1 и 49.3 Копнени транспорт путника (укључујући и такси превоз)	
2025	49.2 и 49.4 Копнени транспорт терета	
2026	50.1 Водени транспорт путника	
2027	50.2 Водени транспорт терета	
2028	51.1 Ваздушни транспорт путника	
2029	51.2 Ваздушни транспорт терета	
2030	52.2 Остале услуге у саобраћају (шпедиција, утовар, истовар, претовар, тегљење, вуча, паркинг сервис итд.), осим превоза	
	Остале услуге	xxxxxxxxxxxxxxxx
2031	18 Штампање и штампарске услуге (штампање новина, остало штампање, припрема за штампу, књиговезачке услуге, умножавање снимљених записа)	
2032	35.30 Снабдевање паром, врућом водом за грејање и погон, климатизација	
2033	36 Скупљање, пречишћавање и дистрибуција воде	
2034	37 Отпадне воде, канализација	
2035	38 Скупљање отпада, третман и одлагање отпада, рециклажа (укључују се и комуналне услуге тј. одвожење и одлагање комуналног отпада)	
2036	39 Санација, деконтаминација, уклањање и пречишћавање отпадних и опасних материја и остале услуге регулације отпада и отпадних материјала	
2037	52.1 Складиштење материјала, готових производа, робе и др. (јавна складишта, силоси за житарице, хладњаче и сл.)	
2038	53 Поштанске и курирске услуге	
2039	55 Услуге хотелијерства и смештаја путника и туриста (обухватају се и одмаралишта, кампови и др. облици смештаја)	
2040	61 Услуге везане за телекомуникације (телефонија, интернет, кабловска телевизија, сателитске телекомуникације)	
2041	62 Услуге везане за рачунарско програмирање и израду софтвера, база података, веб-страница и других ИТ услуга; консултантске услуге у вези са информационом технологијом, инсталација, менаџмент, одржавање и техничка подршка за софтвер, хардвер и компјутерске системе. Обухвата и израду кустомизираних софтвера по наруџбини купца Напомена: Издаваштво и производња готовог софтвера на дискетима се уписује у ред 1155	
2042	63 Информационе услужне делатности – обрада података, хостинг и с тим повезане делатности; веб-портали, закуп времена на интернету и сл.; услуге новинских агенција и остале услуге везане за информације	
2043	64 Факторинг услуге, услуге залагаоница, гаранцијске услуге (искључиво износ провизија без прихода од камата)	
2044	66 Услуге мењачница (мењачке провизије увећане за добитак по основу курсних разлика), услуге посредовања и заступања у осигурању, финансијски консалтинг и друге финансијске услуге	
2045	68 Послови с некретностима – купопродаја и управљање некретностима; изнајмљивање некретности и пословног простора од стране специјализованих агенција	
2046	69.1 Адвокатске и правне услуге свих врста	

ТАБЕЛА 3. ТРОШКОВИ И ЗАЛИХЕ СИРОВИНА, РЕПРОДУКЦИОНОГ И ОСТАЛОГ МАТЕРИЈАЛА

у хиљ. РСД

Редни број	Шифра и назив групе производа		Трошкови материјала (група рачуна 51)	Стање залиха 31.12.2011. (група рачуна 10)
1	2	3	4	5
3000		УКУПНО		
		ПОЉОПРИВРЕДНИ ПРОИЗВОДИ, СИРОВИ И НЕОБРАЂЕНИ ПРОИЗВОДИ БИЉНОГ И ЖИВОТИЊСКОГ ПОРЕКЛА	xxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxx
3001	01.11.1-01.11.4	Житарице свих врста (осим пиринча); семе житарица		
3002	01.11.6; 01.11.7	Пасуљ, грашак, сочиво и друго махунасто поврће (сирово или суво)		
3003	01.11.8	Соја, кикирики (сиров) и семенке памука		
3004	01.11.9	Остале семенке уљарица – сунцокрет, сусам, уљана репица, лан и др.		
3005	01.12	Пиринач (непрерађени)		
3006	01.13, осим 01.13.7	Поврће (сирово) и семе поврћа		
3007	01.13.7	Шећерна репа и семе шећерне репе		
3008	01.13.8	Печурке и тартуфи		
3009	01.15	Дуван – сирови, непрерађени		
3010	01.16	Лан, памук, конопља и сл. биље које се користи за производњу влакана		
3011	01.19.1	Крмно биље и вегетативне масе за исхрану стоке – непрерађени облик		
3012	01.19.2	Цвеће и семе цвећа		
3013	01.21	Грожђе		
3014	01.22; 01.23	Јужно воће свих врста (укључујући и смокве, урме и др.)		
3015	01.24; 01.25 осим 01.25.3	Остало воће (осим коштуњавог); семе воћа		
3016	01.25.3	Коштуњаво воће (орах, лешник, бадем и остало)		
3017	01.26	Маслине (сирове) у непрерађеном облику, кокос сирови		
3018	01.27	Сирова кафа у зрну, чајни листићи, какао у зрну (непрерађени)		
3019	01.28	Зачинско и ароматично биље и биље које се користи у медицинске, фармацеутске, козметичке и сличне сврхе		
3020	01.11.5; 01.14; 01.19.3; 01.29; 01.3	Семе осталог непоменутог биља, саднице и расад; трава, сено, слама и други непрерађени остаци житарица; шећерна трска; остали непоменути производи биљног порекла у сировом, непрерађеном облику		
3021	01.4, осим 01.45.3 и 01.49.3	Живе животиње и непрерађени производи животињског порекла (осим сирове коже, вуне и крзна и сл. види 3022); сирово млеко, јаја, мед и пчеларски производи; семе животиња и ембриони		
3022	01.45.3; 01.49.3	Сирова животињска кожа и крзно, стрижена вуна (осим производа месне и кланичне индустрије, види 3036)		
3023	01.49, део	Остали непоменути пољопривредни производи животињског порекла у сировом, непрерађеном облику		
3024	01.7	Дивљач и производи од дивљачи у сировом, непрерађеном облику		
		ПРОИЗВОДИ ШУМАРСТВА	xxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxx
3025	02.2	Необрађено сечено дрво – трупци, дрво за огрев и остало шумско дрвеће и отпаци настали сечом дрвећа у непрерађеном облику		
3026	02.1; 02.3	Саднице и семе шумског дрвећа, јестиви шумски плодови, плута, природни дрвни лакови, смоле и остали непоменути производи шумарства у сировом, непрерађеном облику		
		РИБА И ДРУГИ ПРОИЗВОДИ РИБАРСТВА У СИРОВОМ НЕПРЕРАЂЕНОМ ОБЛИКУ	xxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxx
3027	03	Риба, морски плодови, морске алге и друге аквакултуре у сировом, непрерађеном облику		
		ПРОИЗВОДИ РУДАРСТВА У НЕПРЕРАЂЕНОМ ОБЛИКУ	xxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxx
3028	05.1; 05.2	Камени угаљ и антрацит, лигнит и мрки угаљ		
3029	06.1	Сирова нафта, уљни шкриљци и пескови Напомена: Нафтни деривати – погонска и остала горива се уписују у ред 3118		
3030	06.2	Сирови природни (земни) гас Напомена: Прерађени земни гас који се доставља цевима, гас за грејање и петролејски гасови из рафинерија нафте (пропан, бутан, етилен, пропилен и др.) уписују се у редове 3116 и 3119		
3031	07.1	Руда гвожђа		
3032	07.2	Руде осталих метала		
3033	08.1	Украшни и грађевински камен (необрађени), шљунак, песак, глине, каолин, гипс, креда и сл. сировине добијене екстракцијом из земље		
3034	08.9	Остале минералне сировине у непрерађеном облику, природни битумен и асфалт, тресет, непрерађена морска и рудна со, драго и полудраго камење, индустријски дијаманти и други непоменути производи рударства		
		ИНДУСТРИЈСКИ ПРОИЗВОДИ	xxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxx
		Производи и прерађевине биљног и животињског порекла који се користе као репродукциони материјал Напомена: Угоститељска привредна друштва и предузетници, као и извештајне јединице који имају властите организационе јединице за припрему и послуживање хране (мензе, кантине и сл.), на овим позицијама не уписују набавну вредност лића и других производа који се препродају у истом облику у којем су набављени. Уписује се искључиво вредност трошкова доле наведених производа насталих у процесу припреме различитих јела, послastiчарских производа, куване кафе, чаја и других напитака	xxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxx
3035	10.11 осим 10.11.4 и 10.12.5	Месо (примарна обрада, укључујући и замрзнуто), осим живих животиња и сирових непрерађених производа животињског порекла (редови 3021 – 3024). Обухватају се и изнутрице и јестиве животињске масноће		
3036	10.11.4 и 10.12.5	Животињска кожа, крзно, вуна (чупана/одрана), перје и кожа перади и сл. нуспроизводи и отпаци кланичне индустрије		
3037	10.13	Месне прерађевине свих врста		
3038	10.2	Конзервисана риба, рибље прерађевине и плодови мора Напомена: риба и аквакултуре у сировом, непрерађеном облику иду у ред 3027)		
3039	10.3, осим 10.32	Воће и поврће (конзервисано, залеђено, сечено, кувано, пржено, сушено итд.), осим сировог, и све прерађевине од воћа и поврћа (укључив и коштуњаво), осим сокова		

ТАБЕЛА 4. ТРОШКОВИ ПРОИЗВОДНИХ И НЕПРОИЗВОДНИХ УСЛУГА

у хиљ. РСД

Редни број		Шифра и назив групе услуга	Трошкови услуга	Број рачуна
1	2	3	4	5
4000		УКУПНО		xxxxxxxxxxx
		Помоћне услуге директно повезане са производњом производа и услуга	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
4001	01.6, део	Трошкови услуга у пољопривредној производњи (биљна производња)		530
4002	01.6, део	Трошкови услуга у пољопривредној производњи (узгој животиња)		
4003	02.10.2; 02.4	Трошкови помоћних услуга у шумарству (осим гајења и сече дрвећа)		
4004	09	Трошкови помоћних услуга у рударству, вађењу сирове нафте, гаса и осталих рударских производа		
4005	13.3	Трошкови услуга довршавања текстила и текстилних производа – бојење, избељивање, штампање и сл.		
4006	16.10.9	Сушење, импрегнација, хемијски третман дрвета и производа од дрвета; остале непоменуте помоћне услуге у обради дрвета и производњи израђевина од дрвета		
4007	25.5	Услуге ковања, пресовања, штамцовања и ваљања метала		
4008	25.6	Услуге обраде и прелачења метала и машинска обрада метала		
4009	24.5	Трошкови услуга ливења метала		
		Подуговарачке услуге у индустрији и грађевинарству; трговачке и остале посредничке провизије Напомена: уписује се искључиво вредност извршених услуга без вредности материјала/робе	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
4010	14, део	Трошкови услуга обраде и дораде одеће коришћењем властитог материјала		530, 539
4011	15, део	Трошкови услуга обраде и дораде обуће и предмета од коже коришћењем властитог материјала		
4012	16, део	Трошкови услуга обраде и дораде материјала у производњи обрађеног дрвета и производа од дрвета		
4013	25, део	Подуговарачки послови у машинској индустрији – обрада и дорада властитог материјала		
4014	41,42,43	Подуговарачки послови у грађевинарству (брuto вредност која се прима од подуговарача укључив и сопствени материјал подуговарача)		
4015	-	Остали трошкови по основу обраде и дораде властитог материјала од стране других предузећа Уписати врсту услуге.....		
4016	46.1	Расходи провизија у трговини, комисионе провизије (без вредности robe принципала/власника)		
4017	-	Остали расходи провизија за услуге посредовања Уписати врсту услуге.....		
		Трошкови транспортних услуга, ПТТ услуге и услуге доставе	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
4018	49	Трошкови копног транспорта терета, такси превоза и изнајмљивања транспортних средстава са возачем		531
4019	50	Трошкови морског и речног транспорта		
4020	51	Трошкови ваздушног транспорта		
4021	52.2	Трошкови осталих услуга у саобраћају – уговор, истовар, претовар, тегљење, вуча, паркинг сервис и све остале услуге повезане са транспортом, осим превоза		531
4022	53	Трошкови поштанских услуга јавног сервиса		
4023	53	Трошкови поштанских услуга комерцијалног сервиса		
		Услуге оправки, одржавања и монтаже; реконструкција и конверзија транспортних средстава (искључиво трошкови који се не капитализују тј. не приписују сталним средствима)	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
4024	33.1	Услуге оправки и одржавања машина, уређаја, постројења и индустријске опреме Напомена: искључују се оправке и одржавање моторних возила (ред 4026) и оправке и одржавање грађевинских објеката и електричних, водоводских, грејних и др. инсталација (ред 4025)		532
4025	43	Услуге оправки и одржавања грађевинских објеката и електричних, водоводских, грејних и др. инсталација		
4026	45.2	Услуге оправки и одржавања моторних возила и мотоцикала		
4027	95.1	Услуге оправки и одржавања рачунара, електронске и комуникационе опреме		
4028	95.2	Услуге оправки и одржавања предмета за личну употребу (електроника, бела техника и други апарати за домаћинство)		
4029	33.2	Услуге инсталирања, монтаже и опремања машина, уређаја, постројења и индустријске опреме		
4030	29.20.4; 29.20.5	Трошкови услуга реконструкције и конверзије, подешавања и других модификација моторних возила осим оправки и одржавања		
4031	30.11.9; 30.20.9; 30.30.6	Трошкови услуга реконструкције и конверзије, подешавања и других модификација осталих транспортних средстава, осим оправки и одржавања		
		Закуп имовине и опреме	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
4032	68.2, део	Трошкови закупа пословног простора и других некретнина од правних лица (осим закупа земљишта – ред 4034)		533
4033	68.2, део	Трошкови закупа пословног простора и других некретнина од физичких лица (осим закупа земљишта – ред 4035)		
4034	68.2, део	Закупнине на земљиште узето у закуп од правних лица или државног земљишта		
4035	68.2, део	Закупнине на земљиште узето у закуп од физичких лица		
4036	77	Изнајмљивање и оперативни лизинг транспортних средстава (без возача), машина, опреме и других материјалних добара (осим некретнина)		
4037	52.1	Трошкови опладиштења материјала, готових производа, robe и осталих средстава у јавним складиштима, силосима, хладњачама и сл.		
		Остале услуге	xxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx
4038	82.3	Трошкови сајмова		534
4039	73.1	Трошкови рекламе и пропаганде – услуге рекламних агенција, закуп билборда, услуге промотера и сл. Напомена: трошкови оплаћавања у новинама, радио-телевизијском програму и другим медијима се уписују у редовима 4069–4071		535
4040	72	Трошкови научног истраживања и развоја – услуге извршене од стране других правних или физичких лица		536
4041	36	Утрошена вода		539

ТАБЕЛА 4. ТРОШКОВИ ПРОИЗВОДНИХ И НЕПРОИЗВОДНИХ УСЛУГА

у хилъ. РСД

Редни број		Шифра и назив групе услуга	Трошкови услуга	Број рачуна
1	2	3	4	5
		Трошкови пореза и доприноса	xxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxx
4085	-	Трошкови пореза (осим накнада за коришћење земљишта и других добара у државној својини)		555
4086	-	Накнаде за коришћење грађевинског земљишта и другог земљишта у државној својини		
4087	-	Накнаде за коришћење осталих добара у државној својини		
4088	-	Трошкови доприноса власника привредног друштва/предузетника		556
		Расходи везани за интелектуалну својину – ауторске накнаде (тантијеме, лиценцене накнаде, права коришћења, публиковања, умножавања, преноса, емитовања и сл.) уколико се не капитализују; остале услуге (рачуни 539 или 559) Напомена: Уписују се искључиво услуге са карактером расхода периода тј. које се не капитализују	xxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxx
4089	58.1	Ауторске накнаде за издавање њига, часописа, новина, публикација и сл.		539, 559
4090	58.2	Ауторске накнаде за софтвер		
4091	59	Ауторске накнаде за кинематографске филмове, емисије и друге видео записе; накнаде у музичкој продукцији		
4092	60	Ауторске накнаде (права преноса, емитовања и сл.) у производњи и емитовању радио-телевизијског програма		
4093	71.2	Трошкови добијања сертификата за производе и процесе		
4094	77.4	Расходи за антипире, ројалтије и лиценцене накнаде; франшизинг провизије (уколико се не капитализују)		
4095	96.01	Услуге прања и хемијског чишћења текстилних и крзених производа		
4096	-	Остале непоменуе производне и непроизводне услуге Уписати врсту услуге.....		

ТАБЕЛА 5. НАКНАДЕ ТРОШКОВА ЗАПОСЛЕНИМА НА СЛУЖБЕНОМ ПУТУ

Шифра		у земљи (аналитика рачуна 52911)	у иностранству (аналитика рачуна 52911)
1	2	3	4
5000	УКУПНО		
5001	Накнада трошкова запосленима за с.п. – трошкови превоза		
5002	Накнада трошкова запосленима за с.п. – трошкови ноћења		
5003	Накнада трошкова запосленима за с.п. – трошкови за дневнице		
5004	Накнада осталих трошкова запосленим на службеном путовању		

Найомена:

Датум _____ 2012. године

Образац попунио:

Руководилац:

(име и презиме)

(М.П.)

(име и презиме)

Контакт телефон:

_____ / _____
(обавезно унети и позивни број)

e-mail _____@_____

Име и презиме анкетара _____

Шифра подручног одељења (попуњава статистика) _____

Шифра анкетара (попуњава статистика) _____

4. ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ ЗА ПОЈЕДИНЕ ДЕЛАТНОСТИ, ПРОИЗВОДЕ И УСЛУГЕ

4.1. Услуге закупа

У табелу 4, у блоку позиција Закуп имовине и опреме (редови 4032–4037) уписују се трошкови закупа некретнина, пословног простора и опреме, као и ренте на земљиште. Од интереса је да се одвојено прикаже земљишна рента, као и да се закупнине разврстају у зависности од тога да ли је закуподавац правно или физичко лице. При томе, треба водити рачуна да се у књиговодству привредних друштава, других правних лица и предузетника, када је закуподавац физичко лице, закупнине воде на рачуну 5259 – Трошкови накнада физичким лицима по основу других уговора (уговора о закупу када је закуподавац физичко лице). Дакле, ове закупнине се не воде у групи 53 као у случају када је закуподавац правно лице. Због тога је неопходно да се ова специфичност закупнина узме у обзир приликом обрачуна тотала и контроле исправности унетих позиција.

Такође, у случају да је предузеће закључило уговор о дугорочном закупу некретнина или земљишта и овај износ капитализовало, тј. приказало као стално средство, неопходно је да се годишњи износ отписа ових сталних средстава (годишња рата) унесе у одговарајућу позицију. Анкетар би требало да провери да ли извештајна јединица изнајмљује пословни простор и да ли је закуп дугорочног карактера и као такав исказан у сталним средствима предузећа. Ако утврди да предузеће користи дугорочни закуп, неопходно је да у сарадњи са књиговођом утврди годишњи износ отписа закупа и да износ упише у образац.

Код малих привредних друштава и предузетника неретко се јављају ситуације да се закупнине пословног простора плаћају заједно са трошковима енергената и комуналних услуга („ђутуре“). Уколико није могуће раздвојити износе појединачних трошкова, неопходно је извршити њихову процену користећи расположиве информације (процену књиговође или одговорног лица у предузећу које се анкетира, информације о висини закупнине у истој згради коју плаћају друга предузећа и сл.). Уколико анкетар не располаже потребним информацијама о приближном износу трошкова појединих услуга садржаних у закупнини коју извештајна јединица плаћа, неопходно је да се изврши процена. При томе, треба користити правило да се 50% износа приписује закупу пословног простора, а преостали део распоређује у истом износу на главне комуналне услуге укључене у бруто износ закупнине.

4.2. Помоћне услуге у пољопривреди

Помоћне услуге у пољопривреди које се уписују у табелу 2 (редови 2001 и 2002, ако је реч о приходима) и табелу 4 (редови 4001 и 4002, ако је реч о трошковима услуга) обухватају следеће услуге:

- Биљна производња – услуге у гајењу усева и засада за накнаду: припрема земљишта, сетва и подизање засада, редовна нега усева и засада, запрашивање усева и засада, укључујући и запрашивање из ваздуха, уништавање штеточина, резивање воћака и винове лозе, пресађивање пиринча, проређивање репе и др., жетва, складиштење усева, руковање опремом за наводњавање, одржавање пољопривредних површина у добром пољопривредном и еколошком стању, обезбеђивање пољопривредних машина и пратеће радне снаге, активности после жетве, дорада семена и друге услуге директно повезане са пољопривредом, које се врше уз накнаду за друга лица;

- Узгој животиња – услуге у узгоју животиња уз накнаду, унапређење приплода и раста животиња и унапређење квантитета и квалитета животињских производа, вештачко осемењавање, контрола стада, опслуживање крда, припуст стоке, копунирање живине, чишћење живинарника и др., услуге тестирања стоке и крда, шишање оваца, смештај и чување стоке, поткивање и друге услуге које се врше уз накнаду за друга лица (осим ветеринарских услуга, редови 2058 и 4045).

4.3. Угоститељска делатност

Извештајне јединице које обављају угоститељску делатност, било као основну или споредну, услуге припремања хране, кафе и других напитака требало би да прикажу одвојено од алкохолних и безалкохолних пића која се препродају у непромењеном облику као трговачка роба. Припрема хране и кафе (укључујући и остале напите) уписује се у редове 1057–1058. Приходи од продаје пића уписују се колонама које се односе на трговачку робу (кол.6–8), при чему је неопходно уписати и износ остварене трговачке марже (кол. 7) – редови 1059–1064. Извештајне јединица које самостално обезбеђују припрему и послуживање хране и пића за запослене, ученике у школама и сл. (у мензама, кантинама и сл.) уписују остварене приходе од продаје (уколико се ове услуге наплаћују), као и интерну реализацију – потрошњу властитих производа и услуга (уколико се интерна производња хране на овај начин третира у књиговодству). Код појединих буџетских корисника, као што су болнице, школе, војне установе и сл., припрема и послуживање хране има карактер текућих расхода периода и, у колико се не третира као интерна реализација, само се у табелама 3 и 4 уписују трошкови и расходи настали у вези са овим

активностима.

Уколико анкетар утврди да предузеће са делатношћу изван угоститељске делатности и делатности производње прехранбених производа има у табели исказане трошкове пољопривредних и прехранбених производа (редови 3001–3024, 3027 и 3035–3054), неопходно је да провери да ли има организовану интерну припрему хране и да ли су приходи од продаје изван предузећа и интерна реализација исказани у табели 1 у редовима 1057 и 1058. Уколико нису исказани, анкетар би требало да провери да ли извештајна јединица исказује ове позиције као интерну реализацију у свом књиговодству, и да их унесе у случају да је одговор позитиван. Уколико се припрема хране, односно издаци за ове сврхе третирају као текући расход (као што то може бити случај код буџетских корисника), редови 1057 и 1058 се не попуњавају, будући да је реч о помоћним услугама које није неопходно унети у образац.

4.4. Приходи и расходи по основу коришћења објеката интелектуалне својине

Приходи и расходи који се односе на интелектуалну својину, тј. приходи од ауторских и сродних права (ауторске накнаде), као што су тантиједи, лицендне накнаде, права коришћења, публикавања, умножавања, преноса, емитовања и сл., уписују се у одговарајуће редове 2082–2085 табеле 2, односно 4089–4094 табеле 4. У складу са статистичком класификацијом производа, извештајне јединице у посебним редовима уписују накнаде које се односе на четири групе издавачких делатности: 1) књиге, новине, часописи и други писани садржаји у папирној или електронској форми; 2) софтвер, 3) музичка и филмска продукција; и 4) телевизијски и радио програм. Када је реч о расходима, уписују се искључиво годишњи издаци који имају карактер расхода периода, тј. не уписују се издаци за набавку нематеријалних улагања који се капитализују.

На пример, уколико је извештајна јединица купила софтвер на дисковима (нпр. windows) или га купује заједно са рачунарима, по правилу, ови издаци ће бити капитализовани и неће се појавити међу трошковима и расходима периода. Уколико је пак са произвођачем софтвера – издавачем уговорено плаћање годишње накнаде за коришћење, овај издатак се уписује у ред 4090. С друге стране, услуге израде кустомизираног софтвера по наруџбини и спецификацији купца, уписују се у ред 4048 (уколико се не капитализују). Дакле, правило је да, уколико се набављени софтвер и лицендне накнаде третирају као стална средства, одговарајући издаци се не уписују у табелу 4.

4.5. Софтвер

Извештајне јединице које се баве производњом софтвера и сродним услугама везаним за информационе технологије уписују податке о својим приходима у различите редове у зависности да ли је реч о издавачкој делатности (ред 1155), тј. производњи готовог софтвера на дисковима (или другим материјалним носачима дигиталног записа), или је пак реч о изради кустомизираних компјутерских програма по индивидуалном захтеву и специфичним потребама наручиоца софтвера и другим облицима производње софтвера који нису повезани са издаваштвом (ред 2041). Производња софтвера у издаваштву (ред 1155) обухвата и тзв. онлајн игре и софтвер, као и електронску продају софтвера („download“). Приходи/расходи који имају карактер ауторских накнада, тј. лиценци за право коришћења, право умножавања и сл., уписују се у посебне редове 2082–2085 табеле 2, односно 4089–4094 табеле 4.

4.6. Туристичке услуге

Када је реч о туристичким услугама, извештајне јединице – организатори туристичких путовања уписују нето износ прихода од пружања услуга. Дакле, уписује се искључиво разлика између укупне, бруто накнаде коју плаћају путници и трошкова које агенција плаћа за тзв. претходне туристичке услуге (превоз, исхрана, смештај, излети, посете музејима, водичи итд.) које врше превозници путника и хотелијерска и угоститељска предузећа у туристичкој дестинацији. Извештајне јединице – посредници у пружању туристичких услуга уписују искључиво износ посредничке провизије. У случају да туристичке агенције врше услуге сопственим средствима (обезбеђују исхрану и смештај у сопственим угоститељским и хотелијерским објектима, сопствени превоз путника и самостално пружање других туристичких услуга), требало би да остварене приходе разврстају и упишу у одговарајуће редове у зависности од врста услуга које пружају: угоститељске, услуге смештаја, превоза итд. На истоветан начин приходе разврставају и извештајне јединице које обављају хотелијерску и 6. КОНТРОЛНЕ ПОЗИЦИЈЕ ОБРАСЦА КОЈЕ МОРАЈУ БИТИ ПОПУЊЕНЕ.

4.7. Парадокс у погледу регистрације појединих делатности

Поједине делатности, иако се баве искључиво приходовањем, регистроване су као удружења и самим тим избегавају тј. немају обавеза плаћања пореза према држави.

Као посебне примере издвајамо:

1. *Опште удружење такси превозника уместо Тахи превозник ;*

2. *Опште удружење предузетника* уместо *Предузетник* ;
3. *Опште удружење аутомеханичара* уместо *Аутомеханичар* ;...

Такође одређена удружења немају пријављене приходе, иако обезбеђују приходе. Примери су:

1. Спортски клубови са акцентом на фудбалске клубове(иако своје приходе обезбеђују продајом улазница, спорске опреме, спонзорством,...),
2. Регионална удружења спортских организација(Фудбалски савез Западне Србије)

5. КОНТРОЛНЕ ПОЗИЦИЈЕ КОЈЕ МОРАЈУ БИТИ ПОПУЊЕНЕ

5.1. Обавезне контролне позиције обрасца

Обавезне контролне позиције јесу ставке које за сваку извештајну јединицу морају да се попуне, с обзиром на то да је реч о уобичајеним позицијама за активна правна лица/предузетнике. То су приходи и расходи које би извештајне јединице које редовно обављају делатност требало да имају и, сходно томе, искажу у својим књиговодственим евиденцијама. Уколико образац нема попуњене контролне позиције, сматраће се непотпуним, а контролор такав образац мора да врати анкетару на допуну. Изузетно, ако извештајна јединица потврди да је износ одређених контролних позиција једнак нули, тј. да оне не постоје, анкетар је дужан да забележи одговарајућу напомену на крају обрасца, а контролор ће такав образац сматрати потпуним.

Поред наведеног, анкетар је дужан да провери, у директном контакту са књиговођом односно одговорним лицем извештајне јединице, све износе који прелазе 1.000.000 односно 1 милијарду динара. Ове обрасце (са износима већим од 1 млрд. дин.) анкетар је дужан да издвоји и да приликом предаје материјала обавести контролора који обрасци припадају овој групи. Уколико су грешком подаци уписани у динарима уместо у хиљадама динара, а остали елементи коректно попуњени, на обрасцу се великим црвеним словима уноси ознака „РСД“, а поред сваког уноса, у одговарајућем реду на маргини упитника, анкетар је дужан да црвеном оловком унесе исправне износе (скраћење „за три нуле“). При томе, ове исправке морају бити уредно и видљиво исписане и поравнате са оригиналним уносима како би се избегле недоумице контролора у погледу редног броја и шифре појединих производа и услуга.

5.2. Контролне позиције за табеле 1 и 2

Када је реч о приходима (табеле 1 и 2), контролна правила, тј. позиције, односе се на логичку повезаност претежне делатности и група производа/услуга које су исказане у обрасцу.

☐ Уколико извештајна јединица обавља делатност пољопривредне производње, рибарства и шумарства, мора бити попуњена барем једна позиција у колони 4 табеле 1 (приходи) и одговарајући износ у колони 5 (залихе) у следећим редовима обрасца:

▣ пољопривреда – редови од 1001 до 1024 – Пољопривредни производи, сирови и необрађени производи биљног и животињског порекла;

▣ шумарство – редови 1025 и 1026 – Производи шумарства;

▣ рибарство – ред 1027 – Риба и производи рибарства у сировом, непрерађеном облику.

▣ Уколико извештајна јединица обавља делатност прерађивачке индустрије, мора бити попуњена барем једна позиција у колони 4 табеле 1 (приходи) и одговарајући износ у колони 5 (залихе). Реч је о производима основне делатности правног лица/предузетника. Поред основне делатности, могуће је да извештајна јединица обавља још неку, споредну, делатност, а у случају да су унети подаци за само један производ, тј. групу производа, анкетар је дужан да потврди да је реч о јединој делатности, тј. да не постоје други производи у производном асортиману привредног друштва/предузетника. Анкетар, такође, треба да провери логичност унетих података, тј. да ли се уписана претежна делатност подудара са називом и садржајем групе производа у табели 1, односно исказаним приходима од продаје одређених производа. Тако, на пример, правна лица/предузетници који су регистровани за делатност производње пића морају имати барем једну попуњену позицију у редовима са редним бројем од 1059 до 1065 – Пића.

▣ Специјализована трговинска привредна друштва и предузетници морају имати попуњену барем једну позицију у колонама 6, 7 и 8 табеле 1, које се односе на трговачку робу у зависности од врсте робе којом тргују. Тако, на пример, извештајне јединице које се баве трговином сточном храном морају имати унети ред са редним бројем 1056 – Храна за стоку, живину и кућне љубимце (осим пољопривредних производа у сировом, непрерађеном облику). Наравно, неопходно је проверити да ли се извештајна јединица бави продајом и неке друге робе и унети одговарајуће износе.

▣ Уколико је реч о трговини робом широке потрошње („прехрана“), неопходно је да буду попуњени и одређени редови у блоковима: Прехрамбени производи и друге прерађевине биљног и животињског порекла (редови са редним бројем од 1035 до 1056); Пића (редови са редним бројем од 1059 до 1064); Дуванске производи и прерађевине (ред 1066).

▣ Извештајна јединица која обавља делатност пружања услуга мора имати попуњену барем једну позицију у табели 2. Поново истичемо да је анкетар дужан да провери логичност унетих података, тј. да ли се претежна делатност привредног друштва подудара са врстом прихода од услуге исказаним у табели 2.

Анкетар се приликом спровођења ових контролних поступака може руководити шифром делатности извештајне јединице и статистичким шифрама производа које се налазе у колони 2. Наиме, прве две цифре шифре делатности (изузев трговине – области делатности 45, 46 и 47), требало би да се подударају са шифром доминантних производа/услуга у структури прихода који се исказују у табелама 1 и 2.

5.3. Контролне позиције за табеле 3 и 4

У сваком обрасцу, поред ставки наведених у претходном поглављу, морају бити попуњене следеће позиције трошкова материјала и расхода производних и непроизводних услуга:

- Табела 3

☐ 3066 – Канцеларијски папир и производи од папира и картона (свеске, фасцикле, регистратори, обрасци, формулари и др.);

☐ 3072 – Детерџенти, сапуни, друга санитарна средства за чишћење и полирање, укључујући и средства за чишћење обуће, намештаја, подова и др.;

☐ 3084 – Производи од пластике за личну употребу – канцеларијски и школски артикли, самолепљиве траке, кухињске посуде и прибор, хигијенски и фармацеутски артикли и други непоменути производи од пластике или са доминантним учешћем пластике у материјалу за израду;

☐ 3115 – Трошкови електричне енергије;

☐ 3117 – Снабдевање паром, врућом водом за грејање и погон, климатизација, даљинско грејање;

☐ 3118 – Нафтни деривати – погонска и остала горива (бензини свих врста, дизел-гориво, керозин, лож-уље, мазут и др. горива, укључујући и нафтне и угљене брикете);

- Табела 4

☐ 4022 – Трошкови поштанских услуга јавног сервиса;

☐ 4041 – Утрошена вода;

☐ 4042 – Отпадне воде, канализација;

☐ 4047 – Трошкови услуга везани за телекомуникације (телефон – фиксни и мобилни, интернет, кабловска телевизија, сателитске телекомуникације);

☐ 4053 – Трошкови књиговодствених, књиговодствених и ревизорских услуга; услуге пореских саветника (у случају да извештајна јединица не води сама књиговодство);

☐ 4080 – Трошкови платног промета.

6. АНАЛИЗА КЉУЧНИХ ПАРАМЕТАРА СТРУКТУРЕ РАСХОДА И ПРИХОДА

Кроз примере предузећа које имају различите делатности, представимо структуру њених прихода и расхода тј. кључне параметре које чине највечи део СРП-а.

За сваку од наведених делатности узима се просек СРП-а. Узима се минимум 3 предузећа из сваке делатности. Симптоматично је да имају сличну структуру расхода и прихода.

6.1 Пример привредних друштава који се бави узгојом и продајом живине као претежном делатношћу

Просечни СРП предузећа која се баве узгојом и продајом живине. Као пример узети су: Коко фарм, Катвес, Виннерс-продуктс.

Укупни приходи: 30000000 динара

- Житарице свих врста(пре свега кукуруз) 4000000 динара
- Живе животиње и непрерађени производи животињског порекла(живина) 16000000 динара
- Месне прерађевине свих врста 10000000 динара

Укупни расходи: 2453000 динара

- Житарице свих врста 20000 динара
- Храна за стоку и кућне љубимце 150000 динара
- Радна обућа 5000 динара
- Канцеларијски папир и производи од папира 4000 динара
- Детерџенти, сапуни, друга санитарна средства за чишћење 20000 динара
- Фармацеутски препарати 25000 динара
- Производи од пластике за личну употребу итд. 1000 динара
- Мерни, контролни и навигациони инструменти и апарати итд. 10000 динара
- Изоловани каблови и жица, осигурачи, прекидачи, утикачи итд. 3000 динара
- Снабдевање паром, врућом водом за грејање и погон, климатизација, даљинско грејање 80000 динара
- Нафтни деривати итд. 200000 динара
- Трошкови услуга у пољопривредној производње (биљна производња) 200000 динара
- Трошкови услуга у пољопривредној производње (узгој животиња) 150000 динара
- Трошкови поштанских услуга јавног сервиса 10000 динара
- Услуге оправки и одржавања итд. 70000 динара
- Закупнине на земљиште узето у закуп од физичких лица 1200000 динара

- Утрошена вода 200000 динара
- Отпадне воде, канализација 20000 динара
- Трошкови услуга везани за телекомуникације 20000 динара
- Трошкови књиговодствених, књиговодствених и ревизорских услуга 60000 динара
- Услуге чишћења, одржавања и уређења објеката и околине 5000 динара
- Трошкови угоститељских услуга 15000 динара
- Трошкови платног промета 5000 динара

6.1.1 Анализа СРП-а

У структури прихода имамо 3 ставке, где живина учествује са преко 50%(53.3 %), месне прерађевине свих врста са 33.3 %, а житарице(кукуруз) са 13.3%. Продаја живине која је претежна делатност учествује са преко 50% што је и у самој теорији очекивана вредност. Кад се додају месне прерађевине(мисли се живинске производе) имамо и доминантније учешће претежне делатности. Тај проценат је 86.7%.

У структури расхода имамо више ставки у односу на приходе, а главни разлог за то су обавезне позиције које се морају попунити на обрасцу. Највеће учешће има закупнина на земљиште узето у закуп од физичких лица, чак 48.92%. Приказ трошкова:

Редни број	Расход	Износ (у динарима)	% у укупним трошковима
1	Закупнине на земљиште узето у закуп од физичких лица	1200000	48.92
2	Биљна производња	200000	8.15
3	Утрошена вода	200000	8.15
4	Нафтни деривати	200000	8.15
5	Храна за стоку и кућне љубимце	150000	6.11
6	Узгој животиња	150000	6.11
7	Снабдевање паром, врућом водом за грејање и погон, климатизација, даљинско грејање	80000	3.26
8	Услуге оправки и одржавања	70000	2.85

9	Трошкови књиговодствених, књиговодствених и ревизорских услуга	60000	2.45
10	Фармацеутски препарати	25000	1.02
11	Житарице свих врста	20000	0.82
12	Детерџенти, сапуни, друга санитарна средства за чишћење	20000	0.82
13	Отпадне воде, канализација	20000	0.82
14	Трошкови услуга везани за телекомуникације	20000	0.82
15	Трошкови угоститељских услуга	15000	0.61
16	Мерни, контролни и навигациони инструменти и апарати	10000	0.41
17	Трошкови поштанских услуга јавног сервиса	10000	0.41
18	Радна обућа	5000	0.2
19	Услуге чишћења, одржавања и уређења објеката и околине	5000	0.2
20	Трошкови платног промета	5000	0.2
21	Канцеларијски папир и производи од папира	4000	0.16
22	Изоловани каблови и жица, осигурачи, прекидачи, утикачи	3000	0.12

Уколико нема сопствено земљиште највећи трошкови иду на закуп земљишта. Трошкови воде, нафтних деривата, производње и хране су они без којих не би могли да се остварују приходи тако да је логично да су у врху структуре расхода.

Канцеларијски папир и производи од папира, трошкови платног промета, трошкови поштанских услуга јавног сервиса, трошкови услуга везани за телекомуникације су они трошкови који у структури трошкова имају најмање учешће. На примеру узгоја и продаје живине тај удео се показао у складу са претпостављеним.

Видљиво је да недостају трошкови електричне енергије који спадају у групу контролних позиција које морају бити попуњене.

6.1.2 Сугестије, предлози побољшања структуре СРП-а

Пошто је узгој и продаја живина специфична делатност, мораћемо према њеним карактеристикама да дефинишемо сугестије са повећавање прихода, као и смањење расхода и бољу структурализацију истих. Продаја живине, као и производа од живине треба да чине већину прихода. У овом случају то је и доказано. У савременом условима пословања не треба остати само на темељима делатности, већ и ширити продају и производњу у складу са својом претежном делатношћу.

У овом случају, смањити трошкове закупа. Иначе сви остали трошкови су одлично распоређени.

6.2 Пример привредних друштава који се бави грађевинарством као претежном делатношћу

Просечни СРП предузећа која се баве грађевинарством. Као пример узети су: Еуроинтер, Н.П. буилдинг елите груп, Југоинвест.

Укупни приход: 20000000 динара

- Изградња стамбених и нестамбених зграда 20000000 динара

Укупни расход: 3352000 динара

- Радна и службена одећа, униформе 4000 динара

- Радна обућа 4000 динара

- Уља, мазива, битумен, парафин и остали деривати нафте, осим горива 10000 динара

- Базичне органске и неорганске хемикалије за употребу у индустрији 20000 динара (стиропор)

- Боје, лакови и слични премази, графичке боје и китови 30000 динара

- Грађевински материјали од глине 2000000 динара

- Цемент, креч и гипс 30000 динара

- Производи машинске индустрије који се користе као материјал или компоненте за уградњу у финалне производе 100000 динара

- Изоловани каблови и жица, осигурачи, прекидачи, утикачи итд. 50000 динара

- Остали непоменути индустријски производи 4000 динара (за осталу ХТЗ опрему);

- Подуговарачки послови у грађевинарству 1000000 динара

- Изнајмљивање и оперативни лизинг транспортних средстава (без возача), машина, опреме и других материјалних добара (осим некретнина) 100000 динара

6.2.1 Анализа СРП-а

У структури прихода имамо само једну ставку, а то је изградња стамбених и нестамбених зграда. То је основна карактеристика грађевинских предузећа.

Увек има више расхода, али у овом случају има доста мање него што би то било код других делатности.

Редни број	Расход	Износ (у динарима)	% у укупним трошковима
1	Грађевински материјали од глине	2000000	59.67
2	Подуговарачки послови у грађевинарству	1000000	29.83
3	Изнајмљивање и оперативни лизинг транспортних средстава (без возача), машина, опреме и других материјалних добара (осим некретнина)	100000	2.98
4	Производи машинске индустрије који се користе као материјал или компоненте за уградњу у финалне производе	100000	2.98
5	Изоловани каблови и жица, осигурачи, прекидачи, утикачи	50000	1.49
6	Боје, лакови и слични премази, графичке боје и китови	30000	0.89
7	Цемент, креч и гипс	30000	0.89
8	Базичне органске и неорганске хемикалије за употребу у индустрији	20000	0.60
9	Уља, мазива, битумен, парафин и остали деривати нафте, осим	10000	0.30

	горива		
10	Радна и службена одећа, униформе	4000	0.12
11	Радна обућа	4000	0.12
12	Остали непоменути индустријски производи	4000	0.12

Највећи трошкови се односе на трошкове изградње стамбених зграда и материјала који је потребан за изградњу. На те трошкове отпада преко 95% трошкова, што одговара теоријским претпоставкама.

6.2.2 Сугестије, предлози побољшања структуре СРП-а

У оваквом СРП-у имамо идеални распоред позиција.

6.3 Пример привредних друштава који се бави трговином прехранбених производа као претежном делатношћу

Просечни СРП предузећа која се баве трговином. Као пример, узети су: Браћа Поповић, ТП Квин, ЛМ маркет.

Укупни приход: 18060000 динара

Укупни расход: 4210000 динара

6.3.1 Табеларни приказ СРП-а

Приходи од продаје робе

Редни број	Приход	Износ (у динарима)	% у укупним трошковима
1	Месне прерађевине свих врста	4000000	22.15
2	Хлеб, теста, пецива	3000000	16.61
3	Уље	1500000	8.31

4	Млеко и млечни производи	1200000	6.64
5	Дувански производи	1100000	6.09
6	Воћни сокови	1000000	5.54
7	Шећер	800000	4.43
8	Кафа и чај	750000	4.15
9	Кухињска со, сирће и зачини	700000	3.88
10	Готова јела	600000	3.32
11	Воће и поврће	550000	3.05
12	Маргарин и биљна маст	500000	2.77
13	Конзервирана риба, рибље прерађевине и плодови мора	450000	2.49
14	Жестока алкохолна пића	420000	2.33
15	Пиво	400000	2.21
16	Вино	375000	2.08
17	Вода – флаширана, минерална, газирана, негазирана	365000	2.02
18	Брашно, гриз, млински производи од житарица и пиринча	350000	1.94

Расходи

Редни број	Расход	Износ (у динарима)	% у укупним трошковима
1	Трошкови електричне енергије	1200000	28.5
2	Нафтни деривати	1000000	23.75
3	Даљинско грејање	600000	14.25

4	Утрошена вода	350000	8.31
5	Детерџенти, сапуни, друга санитарна средства за чишћење	250000	5.94
6	Отпадне воде, канализација	180000	4.28
7	Трошкови платног промета	170000	4.04
8	Трошкови услуга везани за комуникације	150000	3.56
9	Канцеларијски папир и производи од папира	120000	2.85
10	Производи од пластике за личну употребу	100000	2.38
11	Трошкови платног промета	90000	2.14

6.3.2 Анализа СРП-а

Анализом прихода јасно се може увидети и закључити да основне прехранбене намирнице имају највеће учешће у укупном промету.

Код формирања укупних прихода у трговини се јавља велики број хетерогених артикала а малопродајна цијена се формира на неколико начина. То су фцо складиште добављача, фцо складиште купца и одређена малопродајна цијена. Укупни прихода трговине чине трговачка маржа, рабат и понекад каса сконта. Трговина је дјелатност која робу продаје крајњем кориснику па има задатак да продајом прикупи и порез на промет који је израван приход држави.

За трговину структура расхода је карактеристична и одговарајућа структурирација расхода. За прве 4 позиције, тј трошкови електричне енергије, нафтни деривати, даљинско грејање, утрошена вода отпада 70% укупних трошкова. Одговарајућим уредбама ови трошкови могу бити доста мањи где држава и локална самоуправа, као и одговарајућа министарства и ресори предлажу и реализују исте.

6.3.3 Сугестије, предлози побољшања структуре СРП-а

Обезбедити:

- функционисање тржишта роба, остваривање макроекономске политике у области цена и политике заштите потрошача;
- утицај привредних кретања на тржиште роба;
- снабдевеност тржишта и кретање цена и односа понуде и тражње; праћење и анализу пословања и развој трговине са предлозима мера за стабилизацију кретања на тржишту;
- покретање мера и активности за осавремењавање организације и пословања трговине на тржишним принципима путем својинске трансформације, унапређење менаџмента, маркетинга и других савремених поступака и метода;
- анализу утицаја мера економске политике на робне токове и предлагање мера за стабилизацију тих токова;
- предлагање системских решења о посебним дажбинама при увозу, пре свега пољопривредних и прехрамбених производа (прелевмани);
- спречавање појава нелојалне конкуренције, злоупотребе монополског положаја, дампиншког понашања и шпекулативних радњи;
- припрему стручних основа за израду нацрта закона, подзаконских аката и њихових измена, праћење и примену донетих прописа из области заштите конкуренције и сарадњу са Комисијом за заштиту конкуренције;
- истраживање нових метода и облика евентуалне протекционистичке политике у циљу заштите домаћег тржишта;
- вођење евиденције о пословним активностима домаћих увозника и извозника, као и њиховог утицаја на унутрашње тржиште, како по питању структуре и квантитета роба, тако и по питању њиховог појединачног утицаја на домаћу привреду и платни биланс земље;
- праћење њиховог остваривања као и предлагање неопходних интервенција преко робних резерви и увоза у циљу обезбеђења стабилности тржишта тим производима;
- припрему прописа из делокруга Сектора; спровођење утврђене економске политике у области цена;
- праћење и анализирање кретања цена производа и услуга, пре свега јавних предузећа, и њихов утицај на остваривање инфлације и очување животног стандарда становништва;
- анализирање кретања куповне моћи и животног стандарда становништва;
- предлагање мера текуће економске политике, којима се утиче на стабилност цена; предлагање привремених мера у случајевима постојања поремећаја, када се ограничава слободно образовање цена;
- утврђивање критеријума, односно елемената образовања цена производа и услуга

чији је начин образовања цена утврђен посебним прописом;

- процену кретања цена;
- праћење и анализирање кретања цена и нивоа цена роба и услуга на домаћем и светском тржишту и сагледавање ценовне конкурентности; праћење утицаја трошкова производње на цене и сагледавање дејства цена на економски положај предузећа;
- доношење и спровођење националног и годишњег програма заштите потрошача; предлагање системских решења и мера у циљу обезбеђења заштите основних права потрошача;
- непосредну сарадњу са Саветом за заштиту потрошача као саветодавно-консултативним телом;
- проучавање и давање предлога у вези са начинима и облицима образовања потрошача;
- иницирање увођења информисања потрошача о квалитету и функционалности производа;
- иницирање акције стварања "потрошачког кодекса";
- сарадњу са међународним институцијама и организацијама које се баве заштитом потрошача;
- покретање иницијатива и подношење предлога за доношење и измену одређених прописа у циљу обезбеђивања ефикасне заштите права потрошача као и други послови из делокруга Сектора.

7. НАЧИНИ И МОГУЋНОСТИ ЗА ПОБОЉШАЊЕ ПОСЛОВАЊА

Постоји доста начина и могућности за побољшање пословања. Један од њих јесте и споразум о слободној трговини.

7.1. Споразум о слободној трговини

Тржиште Србије обухвата 7,5 милиона потрошача. Захваљујући уговорима о слободној трговини, из Новог Сада се може извозити без царина на тржишта југоисточне Европе (ЦЕФТА), ЕФТА-е, Русије, Белорусије, Турске и Казахстана што је око 280 милиона потрошача. Уколико се томе додају преференцијални услови трговине са ЕУ и САД, може се рећи да је укупни извозни потенцијал преко милијарду потрошача!

Србија је чланица **ЦЕФТА-е, зоне слободне трговине у југоисточној Европи**, која омогућава бесцарински приступ тржишту од 30 милиона потрошача. Чланице ЦЕФТА-е: Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија, Молдавија, Црна Гора и Србија.

Такође, Србија је чланица **Европског удружења слободне трговине (ЕФТА)**, што омогућава бесцарински приступ тржишту од 13 милиона потрошача. Чланице ЕФТА-е: Исланд, Лихтенштај, Норвешка и Швајцарска.

Споразуми о слободној трговини са Русијом и Белорусијом омогућавају српским предузећима и страним инвеститорима који производе у Србији, да без царина извозе робу на тржишта која имају преко 150 милиона потрошача (142 милиона у Русији и преко 9 милиона у Белорусији).

Споразум о слободној трговини Србије и Турске је потписан 1. јуна 2009. године, а од 1. септембра 2010. године примењује се по моделу асиметричне либерализације трговине у корист српске стране. То је шанса за српске извознике да извозе робу без царине у Турску, на тржиште од 75 милиона становника, као и да набављају сировине и полупроизводе, прерарађују их у Србији и даље пласирају у ЕУ, Турску и земље ЦЕФТА без царина или са преференцијалним царинама.

Споразум о слободној трговини Србије и Казахстана потписан је 7. октобра 2010. године и привремено се примењује од 1. јануара 2011. године. Споразум је закључен ради унапређења и продубљивања узајамне трговинско-економске сарадње.

Србија има **преференцијалне услове трговине са Европском унијом и Сједињеним америчким државама** што омогућава бесцарински извоз одређених роба произведених у Србији на ова тржишта.

Спољнотрговинска размена са Сједињеним Америчким Државама великим делом се одвија на основу Општег система преференцијала (ОСП), програма одобравања трговинских повластица, који је одобрен Србији 1. јула 2005. године. Програм ОСП обезбеђује преференцијални бесцарински третман за више од 4.650 производа, листа производа се анализира и мења два пута годишње уз учешће америчких произвођача. Комплетна листа производа укључених у ОСП програм може се наћи на веб страници Хармонизоване царинске листе САД (Хармонизед Тарифф Сцхедуле оф тхе Унитед Статес - ХТСУС) [хтп://www.usitc.gov/tata/hts/](http://www.usitc.gov/tata/hts/), док поједностављени преглед производа укључених у ОСП можете да преузмете на:

Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) и Прелазни трговински споразум потписани су 29. априла 2008. године у Бриселу, а ратификовала их је Народна скупштина Републике Србије 9. септембра 2008. године. Од 1. фебруара 2009. Србија једнострано примењује Прелазни трговински споразум, годину дана пре него што је његова примена одобрена и у ЕУ. Он садржи углавном трговинске одредбе ССП-а.

Почетак ратификације одобрен је у јуну 2010. године, а Европски парламент 19. јануара 2011. ратификује ССП. Међутим, Споразум ступа на снагу тек када га ратификују све земље чланице које достављају свој ратификациони инструмент Савету министара Европске уније, што је до сада учинило 24 од 27 чланица ЕУ, а у међувремену се примењује Прелазни трговински споразум.

ССП-ом се ствара **зона слободне трговине између Србије и ЕУ** у прелазном периоду од шест година. Обавеза Србије се састоји у постепеном укидању царина на увоз робе пореклом из Европске уније у прелазном периоду. С друге стране Европска унија овим уговором потврђује слободан приступ роби из Србије на тржишту Европске уније.

7.2. B2C (business to consumer)

Б2Ц (business to consumer) представља трговачку делатност која продаје производе и услуге до крајњих потрошача посредством интернет технологија.

Пословни модели

Пословни модел је метод планирања вођења бизниса на начин који компанији доноси профит, указујући јој где ће се позиционирати у тржишном ланцу.

Данас разликујемо више модела мрежног пословања: Б2Б, Б2Ц, Б2Б2Ц, Ц2Ц... - са одговарајућим формама истог модела (заступање, трговина, оглашавање, претплата). Б2Ц означава продају роба или услуга крајњим потрошачима посредством Интернета. Основна форма Б2Ц економије су аутоматизоване онлајн продавнице. Предности су штедња времена, конкурентост, ниже цене роба, услуга и трансакција.

Облици електронског пословања неће се равномерно развијати. Стручњаци процењују да светски Б2Ц, годину до две у свом развоју предњачи испред Б2Б пословања.

Према једној студији Форрестер Ресearч, европска онлине Б2Ц продаја ће се у наредних 5 година готово удвостручавати сваке године, и директно је повезана са експанзијом Интернет корисника, коришћењем евра као јединствене валуте, правним регулисањем пословања на Интернету, али и другим технолошким претпоставкама.

Пословни системи су створили новог нелојалног и изузетно добро информисаног купца. Просечан онлине купац је данас у супериорној позицији у односу на офф-лине популацију. Интернет је извор свих информација до којих он жели да дође.

Уобичајен процес који се одвија од идеје до извршења куповине подразумева:

- Проналажење квалитетне робне марке (овај део популације радије купује познате брендове у чији квалитет има поверења),
- Када се одлучи за одређени производ, креће у потрагу за најповољнијом ценом,
- Када се информише о распону цена (у свету и локално), одлучује се за куповину (у најповољнијој онлине или оффлине трговини)

Пословни системи се данас могу поделити у три групе, према онлине присуству на тржишту:

- "цигла-и-малтер" (енг. brick-and-mortar) је метафора за системе који користе искључиво традиционалне методе продаје и дистрибуције и традиционалне комуникационе медије,
- "цигла-и-клик" (енг. brick-and-click) представљају пословне системе који класичне канале продаје и комуникације широко подупиру Интернет сервисима (набавке, продаја, комуникација),
- "дот-цом" су пословни системи који комплетно пословање врше у виртуелном свету Интернета и е-трговине.

Особеност новог пословања је велика брзина промена, нестабилност и дисконтинуитети. Повећава се значај иновација, технологија и знања. Комуникација и пословне трансакције се измештају у ново флексибилно окружење. Уочавају се два основна модела пословања према доминантној онлине пословној комуникацији и онлине трансакцијама:

Б2Б модел пословања који представља трансакције између два пословна система,
Б2Ц модел пословања који представља комуникацију пословног система са крајњим потрошачем.

Неки од начина да се унапреди процес Б2Ц трговине су:

- Сајт који је лак за употребу,
- Поједностављивање процеса плаћања, као што је плаћање у једном кораку и лозинке које су лако заменљиве,

- Слање е-маил порука са специјалним понудама.

Б2Ц сајтови су портали који повезују предузећа и потрошаче (Амазон, еБау, Јелл, Цлассматес, Гап и сл.). Већина ових фирми примарно постоји на Интернету (електронске фирме). Њихове канцеларије и складишта постоје због њихове потребе за успехом.

Носилац електронске трговине је Амазон. У почетку, целокупну њихову понуду чиниле су књиге, да би се временом њихова понуда проширила на разне категорије производа као што су музика, видео издања, техника, поклони и сл. Начини плаћања су разноврсни, али се најчешће користе кредитне картице. Обим трговине у 2004. години износиће око 40 милијарди долара.

Аукцијска компанија еБау је веома успешна, високо профитабилна фирма ангажована на Е-трговини. Она је домаћин најпопуларнијих аукција у свету и зарађује провизију од ових аукција. еБау има 50 милиона регистрованих корисника.

Број веб сајтова 2002. године је износио 12.000.000 у свету, док је у нашој земљи око 16.000. Од тога само је око 50% адреса било активно. На осталима се или појављује празна страница или је сајт у изради. Већина презентација су мале, дају само основне информације без интеракције и рађене су углавном само на српском (мањи број на српско-енглеском).

Генерално на развој електронског пословања код нас утичу следећи фактори:

- Економски,
- Технолошки,
- Социјални

Предузећа у Србији пролазе кроз прву фазу електронског пословања (на сајту се дају само основне информације о предузећу, могуће је наручити робу, али је углавном није могуће електронски платити), тако да праве електронске трговине и тржишта још увек нема.

Иако је највећи број веб презентација отпада на трговину, треба нагласити да највећа трговачка предузећа у Србији немају адекватне презентације (Ц-маркет, Пекабета, итд.). Изузетак је Махи дисконт који има одличан сајт са могућношћу онлине куповине. Осим тога постоји још неколико веома добрих сајтова који се баве електронском трговином.

Главну препреку даљем развоју представља

- неразвијеност транспортне и телекомуникационе инфраструктуре,
- непостојећа култура коришћења пластичног новца,
- неразвијеност кабловских система и
- предоминантно коришћење модемског прикључивања,
- недовољна правна сигурност и
- сигурност брзог трансфера новца.

8. ЗАКЉУЧАК

Главни закључак и циљ би били:

- 1) повећати приходе
- 2) смањити расходе
- 3) побољшати структуризацију позиција прихода и расхода
- 4) анализом дати одговоре на бројна питања о СРП-у

Пословне организације могу направити цца. 20% уштеде фокусирајући се на смањење оперативних трошкова који нису везани за „цоре“ пословање.

Кључне тачке код смањења наведених трошкова су следеће:

- смањење броја запослених би требао бити задњи излаз за пословне организације
- сви око вас би требали бити трошковно свесни
- осигурајте да ваши добављачи буду свесни ваше трошковне политике и да су уско повезани са вашом иницијативом смањења трошкова

1. Створити радну културу која је трошковно свесна

Економски раст који се је догодио у задњих 10 година вероватно је имао утицаја на фокусирање запослених према контролисању трошкова. Новца је било довољно па је на тај начин била смањена пажња према контроли трошкова

Створити културу унутар организације где би сваки запослени контролисао трошкове, почевши од најниже рангираног запосленог па све до највишег менаџмента.

Веселити се сваком смањењу трошкова једнако као што се веселити сваком пословном успеху. Створити интерни начин награђивања сваког запосленог који је на било који начин успео смањити трошкове. Направити једноставне и разумљиве симулације како би едуковали запослене на који начин смањење трошкова има утицај на профитабилност организације. Битно је да о трошковима почне да се бринути пре него што ситуација унутар организације постане критична и пре него што ће бити потребно доносити тешке одлуке. Такође инволвирати добављаче за време имплементације програма смањења трошкова.

2. Водите путем примера

Менаџери морају давати позитивне примере на начин да демонстрирају запосленима како се комплетан менаџмент брине око уштеде новца па чак и на најмањим стварима. Небукирати најскупље летове и хотеле за пословна путовања, смањите све облике репрезентације. Као лидери у својим организацијама морају своју компанију ставити под посматрање и анализирати сваки утрошак.

3. “На семафору мора бити зелено”

Уградити осећај за брзо деловање и створити културу у организацији која је трошковно свесна где ће сваки запослени одмах деловати како би смањио трошкове и максимизирао профит. Не спречавати их у томе. Смањење трошкова мора бити приоритет на листи управе, у противном ће се смањење трошкова наћи задњи на листи приоритета сваког запосленог.

4. Дефинишите своје трошкове

Можда се тренутно верује да су трошкови под контролом но немојмо се изненадити ако се схватимо да брод на којем се плови и није баш тако сигуран те да пропушта воду на све стране. Форензички прегледати своје трошкове, један по један. Искуства показују да је управо то баријера на путу управљања трошковима и да наведено захтева велике ресурсе.

Велики се трошкови могу појавити и у оутсоурцингу ако се крене у ангажовање разних иностраних консултаната за дефинисање властитих трошкова и упоређивање са осталима унутар индустрије. Покушати то учинити сами унутар организације. На тај начин се могу пронаћи велики потенцијали унутар организације који могу помоћи у побољшању и постављању приоритета смањена трошкова.

5. Треба бити свесни тржишта

Критично је да се буде свестан константних промена на тржишту добављача нарочито код трошкова које су дефинисани и на којима се можете уштедети. Примера, да је цена бензина порасла, а цена неке сировине се смањила. Направити систем пословног праћења тржишта добављача и освежавати систем редовно са новим информацијама.

Како би се имала прилика преговарати о бољим условима са својим добављачима мора се имати свежа сазнања о ценама и тренутном праксом на тржишту. Не ослањати се само на информације које се добијају од својих добављача. Уз боља знања о тржишту добављача имаће се веће поверење при коришћењу једног добављача за набаву већег броја артикала.

6. Не купује се оно што није потребно

Купује се оно што треба, а не оно што би добављачи желели да се купи. Добављачи врло често користе разне тактике како би навели да се купе њихови производи и услуге који имају већу маржу или користе начин продаје фаст фоод-а „Да ли можда уз то желите помес фритес?“ или „Да ли уместо сендвича и сока желите мену?“

Велика већина добављача зарађује велики новац кроз пост-продајне услуге или

разна одржавања. Бити сигуран да се зна шта куповати и да ли то заиста треба.

7. Обавештавати добављаче о ревизији трошкова

Добављачи ретко пристају на ревизију својих цена. Дати им до знаја да предузимате ревизију свих трошкова. Уједно, не пристати на њихово повећање цена током рецесије без обзира на њихове изјаве типа „дајемо врхунску услугу и квалитету“ или „наше цене су најниже“. Запамтити, на тржишту се бори за купце. Изненадили би се колико пуно добављача попушта само да задржи посао.

Истражити и упоредити више добављача пре него што се приступи својим добављачима како би били у бољој позицији током преговарања око смањења цена. Током преговора презентовати вредности посла према добављачу.

8. Поставити метрику кључних показатеља успешности добављача

Уз ревизију трошкова и цена добављача, успоставити и кључне показатеље успешности који су адекватни за пословање.

Осигурати информације од добављача који се тичу било којег повећања/смањења цена, јер се исте врло лако могу прикрити кроз фактуре које садрже велики број артикала.

Наведено помаже како би се избегла превелика цена и осигурао транспарентан однос са добављачем.

9. Прекид пословања са добављачима требала би бити задња опција

Код редуковања трошкова не ради се о томе да се почне сарадња са јефтинијим добављачем. Добри пословни односи уистину су фундаментални у сваком подручју пословања, па тако и они са добављачима нису изузетак. Ако се следе горњи савети и у сарадњи са својим добављачима идентификују се стратегије за смањење трошкова у већини случајева генерирати ће те уштеде а да при томе не променити добављаче.

10. Створити дугорочан програм управљања трошковима

Потенцијалне уштеде су одлична ствар, али ако се не реализурају оне у принципу не значе ништа. Након што се имплементира култура трошковне свести, именује се одговорна особа које ће гурати наведени програм према напред. Константо се врши мониторинг ситуације како би били сигурни да се запослени и менаџмент неће вратити старим навикама, да добављачи наплаћују договорене цене те да су њихове услуге у складу са уговореном квалитетом.

9. ЛИТЕРАТУРА

- 1 Драган Вукмировић. : Истраживање *структуре расхода и прихода пословања правних лица и предузетника (СРП)* ,Републички завод за статистику Србије, Београд 2012
- 2 Драган Вукмировић. : *Структуре тржишних прихода текућих трошкова корисника буџетских средстава* ,Републички завод за статистику Србије, Београд 2012
- 3 Драган Вукмировић. : *Структуре пословних прихода и расхода привредних друштава, других правних лица и предузетника, 2011 година (СРП1)* ,Републички завод за статистику Србије, Београд 2012
- 4 Драган Вукмировић. : *Структуре тржишних прихода и текућих трошкова корисника буџетских средстава, 2011 година (СРП2)* ,Републички завод за статистику Србије, Београд 2012
- 5 Агенција за привредне регисте, : *Информатор о раду агенције за привредне регисте* , Агенција за привредне регисте Република Србија, Београд 2010
- 6 Philip H. Mitchell , : *Discovery-Based Retail*, Bascom Hill Publishing Group , 2008
- 7 Serbia Investment and Export Promotion Agency , : *GSP – eligible products*, Belgrade 2010
- 8 Бедековић, Ј.: *Планирање инвестицијских пројеката*, књига ИИИ, Економски институт Загреб, Загреб, 1993.
- 9 Жанић, В.: *Пословни план предузетника*, Министарство gospodarства РХ, Масмедиа, 1999.